

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)

на тему:

**НОРМАТИВНО ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Виконала: студентка 6 курсу 637 МЗ групи
галузі знань:
28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:
281 Публічне управління та адміністрування
Подопригора Олена Андріївна

Керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кузнецова Олена Анатоліївна

Рецензент: кандидат політичних наук, доцент
Бондар Ганна Леонідівна

м. Миколаїв – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	8
1.1. Поняття та особливості державної політики в системі освіти.....	8
1.2. Історія державної політики в системі вищої освіти.....	15
1.3. Інструменти та методи реалізації державної політики в системі вищої освіти.....	28
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	35
2.1. Основні законодавчі акти, що регулюють систему вищої освіти...	35
2.2. Нормативно-правові засади стандартизації та акредитації закладів вищої освіти.....	49
2.3. Права та обов'язки студентів та викладачів закладів вищої освіти.....	52
Висновки до другого розділу.....	63
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	64
3.1. Існуючі проблеми державної політики в системі вищої освіти.....	64

3.2. Шляхи вирішення проблем державної політики в системі вищої освіти.....	69
Висновки до третього розділу.....	79
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	83
СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	91
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Освіта є важливою функцією державної політики. При цьому адекватна та збалансована державна політика в системі освіти вирішує проблему політичної стабільності у суспільстві. Саме політика в системі освіти стає найважливішим елементом взаємодії суспільних та державних структур, оскільки від її ефективності залежить рівень та якість життя громадян країни загалом.

Проте очевидно, що у процесі формування державної політики у сфері освіти, що відповідає запитам часу, існує проблема недостатньої участі інституційних структур громадянського суспільства. Тим часом різноманітний досвід зарубіжних країн свідчить про те, що вдосконалення державної політики в галузі освіти неможливе без активного залучення до її вироблення та реалізації інститутів громадянського суспільства – органів місцевого самоврядування, громадських асоціацій, спілок, самих громадян на основі ефективно сформованих та реалізованих нормативно-правових актів та норм. Все це набуває ще більшої актуальності в умовах реформування вітчизняної системи освіти.

Надзвичайно важлива політична складова, що дозволяє враховувати реальний соціально-політичний потенціал, який мають зацікавлені інститути громадянського суспільства для формування стратегічних цілей освітньої системи та реалізації в сучасній державі соціальних реформ, у тому числі й у сфері освіти. Таким чином, об'єктивні потреби суспільства та держави в ефективній державній політиці в системі вищої освіти, недостатній ступінь

вивченості умов та перспектив розвитку та методів розробки основних сценаріїв її розвитку, визначили актуальність теми дослідження.

Україна, як суверенна держава, приділяє особливу увагу розвитку освіти як важливого фактора суспільного прогресу, інтелектуального зростання нації та підготовки кваліфікованої робочої сили. Державна політика в сфері освіти має визначені нормативно-правові основи, що регулюють організацію та функціонування освітньої системи в країні.

Проблеми нормативно-правових засад державної політики в системі вищої освіти України у своїх наукових працях неодноразово висвітлювалися багатьма вченими, зокрема це Р. Бедрій, В. Земцова, Н. Ришняк, С. Мороз, В. Погорілко, О. Мещанінов, Ю. Шемшученко, В. Лазарев та багато інших, що ще раз свідчить про неабияку актуальність даної проблеми.

Об'єктом дослідження – є суспільні взаємовідносини, що виникають на основі правових норм, що втілюють принципи та функції політики в системі вищої освіти.

Предметом дослідження – норми законодавства, що регулюють державну політику в системі вищої освіти в Україні.

Метою даної дипломної роботи – є вивчення особливостей принципів, функцій та юридичних властивостей політики в сфері освіти в Україні.

Для досягнення поставленої мети, слід виконати наступні **завдання**:

1. Дослідити теоретичні підходи щодо поняття та змісту освітньої політики;
2. Визначити актуальні проблеми теоретичного дослідження державної політики в системі вищої освіти України;

3. Охарактеризувати світовий досвід підтримки на законодавчому рівні державної політики в системі вищої освіти;
4. Проаналізувати стан та перспективи розвитку національного законодавства в системі вищої освіти.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є сукупність прийомів і методів наукового пізнання. Вибір методів дослідження обумовлений особливостями його об'єкта та предмета, а також метою та завданнями. У роботі використані такі методи: аналіз та синтез, абстрагування, узагальнення, моделювання. Окрім цього, у роботі застосовувалися конкретно-наукові методи: системний, статистичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, юридично-догматичний, структурно-функціональний, формально-логічний тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у дослідженні теоретичних і практичних аспектів державної політики у сфері вищої освіти України з метою вдосконалення діючого освітнього законодавства з урахуванням сучасних викликів у суспільстві. У роботі проведено аналіз особливостей принципів, функцій і юридичних аспектів освітньої політики в Україні. Дослідження також включило в себе розгляд питань, пов'язаних із законотворчим забезпеченням реформування освітнього процесу та визначення перспектив для вдосконалення чинного законодавства, з урахуванням досвіду провідних країн світу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі висновки можуть бути використані у

науково-дослідній сфері для подальших наукових досліджень з проблем державної політики у системі вищої освіти України.

Структура роботи та послідовність її частин обумовлені метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літертури та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Поняття та особливості державної політики в галузі освіти

Відсутність єдиного підходу до визначення поняття «освітньої політики» обумовлює різноманітність способів її тлумачення.

Згідно з поглядом В. О. Гальперіна та В. Л. Савельєва, «освітня політика – це відповідь на соціальні потреби, вимоги, а також дії чи бездіяльність інших учасників освітньої політики. Це систематичний та відносно стабільний офіційний курс уряду та підпорядкованих йому установ, спрямований на забезпечення ефективного функціонування освітньої системи» [7, С. 264-265].

Автори підручника «Державна політика» розглядають державну політику у сфері освіти як систему напрямків, які визначають дії держави в розв'язанні найважливіших проблем і виконанні завдань, що стоять перед освітньою системою. З їх точки зору, «освітня політика включає в себе набір цілей і завдань, які фактично реалізуються державою та її органами влади у сфері освіти, а також різноманітні засоби, за допомогою яких це відбувається» [10, С. 198]. Зазначається, що «державна впливає на або безпосередньо управляє освітньою сферою за допомогою різних інструментів, таких як правові, адміністративні, економічні і політичні, і виступає в ролі суб'єкта освітньої політики» [10, С. 205].

Якщо ми звернемося до енциклопедичних видань, то в «Енциклопедії освіти» В. І. Луговий описує державну освітню політику як «систему стратегічних цілей і програмних дій влади з метою гарантування функціонування та розвитку освітньої системи» [23, С. 171].

Різне тлумачення концепції «державна освітня політика» є характерним явищем для навчальної літератури. Наприклад, у навчальному посібнику «Державне управління освітою» С. В. Крисюк вказує, що «державна освітня політика представляє собою систематичну та цілісну діяльність, організовану з певною метою, яка включає в себе комплекс заходів державних інституцій» [24, С. 171]. Ці заходи спрямовані на ефективне управління освітньою галуззю для її оптимізації, повноцінного функціонування та розвитку. Державна освітня політика є виразом ідеологічних та соціальних принципів, які визначають підходи держави до функціонування та розвитку освітнього сектору, а також її роль у суспільстві. Реалізацію державної освітньої політики визначають також законодавчі рамки, створені державою в Конституції, законах та підзаконних актах, а також система органів управління освітою. Політичні партії, громадські організації, групи впливу та окремі громадяни також взаємодіють із державною освітньою політикою через свої програми, рішення та участь у діяльності органів державного управління і місцевого самоврядування [24, С. 61-62].

Освітня політика є важливим інструментом управління освітнім процесом в країні. Державна політика в галузі освіти є системою заходів, орієнтованих на розвиток освітньої сфери в країні та забезпечення високого

рівня освітньої якості. Вона визначається рядом основних принципів та завдань, серед яких можна зазначити:

- Забезпечення доступності вищої освіти для всіх верств населення.
- Забезпечення високого стандарту якості освіти.
- Сприяння розвитку науково-дослідної роботи та інновацій в освіті.
- Регулювання системи вищої освіти з метою вирішення соціальних та економічних завдань країни.

Для детального розуміння даного питання необхідно розглянути кожне з вищеперерахованих принципів та завдань.

Забезпечення доступності вищої освіти для всіх верств населення є однією з ключових мет цілей державної політики в галузі освіти. Ця мета визначається бажанням забезпечити рівний доступ до вищої освіти для різних соціальних груп, незалежно від їхнього соціального статусу, економічного положення чи етнічної належності.

Введення програм стипендій і грантів для студентів із низьким рівнем доходів або інших соціально вразливих груп забезпечує їм можливість отримати вищу освіту без значного фінансового тиску або запровадження системи соціальних кредитів, які студенти можуть повертати після завершення навчання та здобуття роботи.

Гнучкі умови вступу також забезпечують доступність вищої освіти. Для різних соціальних груп (наприклад, місцевого населення, представників меншин) можуть бути встановлені квоти для забезпечення їхнього вступу до закладів вищої освіти. Розроблені і впроваджені альтернативні вступні

випробування, які враховують не тільки академічні досягнення, але й додаткові соціальні та культурні навички або досвід.

Розробка та впровадження програм, які надають підтримку студентам із соціально вразливих груп під час навчання, таких як курси підготовки, менторська підтримка, консультативні служби та забезпечення наявності достатньої інфраструктури та ресурсів в закладах освіти забезпечують комфортні умови для навчання для всіх студентів.

Забезпечення доступності вищої освіти для всіх верств населення вимагає комплексного підходу та системної роботи з урахуванням різноманітних факторів, що впливають на можливість отримання освіти різними групами населення.

Забезпечення високого стандарту якості освіти є ключовою метою державної політики в галузі вищої освіти. Високий стандарт якості гарантує, що студенти отримують якісні та релевантні знання, а ЗВО відповідають вимогам сучасного ринку праці та науковим викликам. Це відбувається завдяки періодичній перевірці та сертифікації окремих освітніх програм що забезпечує підтвердження їхньої актуальності та відповідність потребам суспільства. Впровадження сучасних технологій у освітній процес поліпшує методи навчання та забезпечує доступ до актуальної інформації, що створює можливості для вивчення за допомогою онлайн-курсів та віддалених ресурсів, дозволяючи розширити доступність та забезпечити гнучкість.

Навчання та розвиток викладацького складу є не менш важливим аспектом в забезпеченні високого стандарту якості освіти. Професійний

розвиток викладачів та їх компетентність забезпечують можливості для постійного навчання та підвищення кваліфікації викладацького складу та визначають чіткі критерії відбору та оцінки викладачів, які гарантують їхню високу кваліфікацію та відданість навчанню. Розвиток системи партнерства між закладами вищої освіти та підприємствами дає можливість студентам отримати практичний досвід та підвищити шанси на зайнятість після закінчення навчання. Для цього можуть бути створені ради роботодавців, які б брали участь у формуванні навчальних програм та оцінці їхньої ефективності.

Забезпечення високого стандарту якості освіти вимагає системного підходу, включаючи не лише аспекти методології навчання, але й організаційні, технологічні та соціальні зміни. Тільки через це можна забезпечити, що вища освіта відповідає потребам сучасного суспільства та ефективно готує студентів до викликів майбутнього.

Сприяння розвитку науково-дослідної роботи та інновацій в освіті є важливим елементом державної політики в галузі вищої освіти. Це спрямовано на забезпечення вищих навчальних закладів та студентів можливостями для проведення досліджень, розвитку новаторських підходів та впровадження передових технологій. Запровадження грантових програм для досліджень та інновацій надають фінансову підтримку ЗВО та науковцям, що в свою чергу дає можливість для розвитку інфраструктури дослідницьких лабораторій та центрів інновацій. Підприємств в свою чергу залучаються до спільних досліджень та інноваційних проектів з вищими навчальними

зкладами для створення технологічних інкубаторів або інноваційних парків для сприяння стартапам та перетворенню наукових розробок у комерційно успішні продукти. Забезпечення можливостей для науковців працювати в приватному секторі або науково-дослідницьких організаціях підтримується завдяки акценту на включенні актуальних тем та досягнень наукових досліджень у навчальні програми.

Здійснення спільних проєктів відбувається шляхом створення мереж науковців та об'єднань, що обумовлює організацію та підтримку наукових конференцій та семінарів для обміну дослідженнями та ідеями. Зокрема, створюються та розробляються програми, які сприяють активному включенню студентів у дослідницьку роботу з метою організації конференцій та виставок для презентації дослідницьких проєктів студентів.

Сприяння розвитку науково-дослідної роботи та інновацій в освіті створює сприятливе середовище для розвитку нових ідей, технологій та знань, що сприяє розвитку суспільства та конкурентоспроможності країни в глобальному контексті.

Регулювання системи вищої освіти для вирішення соціальних та економічних завдань країни є ключовою функцією державної політики. Це визначається потребами суспільства, його економічними викликами та стратегічними цілями.

Проведення систематичного аналізу потреб ринку праці визначає ключові компетенції та напрямки, які повинні бути враховані у програмах ЗВО. Встановлюються партнерства та механізми співпраці між закладами

освіти та підприємствами для адаптації навчальних програм до реальних потреб економіки за рахунок чого відбувається розробка системи прогнозування для визначення потреб у різних спеціальностях та формування кадрового резерву для задоволення цих потреб. Студентам та випускникам надаються інструменти для кар'єрного розвитку та адаптації до змін на ринку праці. У подальшому впроваджуються соціальні програми та квоти, які спрямовані на забезпечення рівного доступу до вищої освіти для різних соціальних груп.

Регулювання системи вищої освіти для вирішення соціальних та економічних завдань країни вимагає комплексного підходу та постійного оновлення стратегій відповідно до динаміки суспільства і економіки.

Особливості державної політики в сфері вищої освіти визначаються її специфікою, а саме:

- **Глобальність:** державна політика в галузі вищої освіти пов'язана з міжнародними стандартами та трендами та відображає важливість співпраці та взаємодії між країнами для досягнення високих стандартів освіти та впровадження інновацій у галузі.
- **Динамічність:** вища освіта постійно змінюється під впливом технологій, економічних та соціокультурних факторів, що вимагає швидко реагувати на зміни.

Глобальність та динамізм в сфері вищої освіти вимагають від вищих навчальних закладів, держав та міжнародних організацій постійного адаптування до змін, сприяння інноваціям та забезпечення вищої якості

освіти у контексті глобальних викликів і можливостей.

1.2. Історія державної політики в галузі вищої освіти

Процес становлення вищої освіти як системи є складним і довготривалим. Світовий досвід підтримки на законодавчому рівні державної політики в сфері освіти є надзвичайно важливим джерелом вдосконалення освітньої системи країн. Країни з розвиненими системами освіти надають велику увагу створенню та впровадженню законодавчих актів, які регулюють освітні процеси, забезпечують доступність, якість та рівність в освітній сфері.

Історія формування нормативно-правових засад державної політики в системі вищої освіти може бути поділена на п'ять ключових етапів:

- Середньовіччя та Ренесанс (VI-XV століття);
- Період Відродження (XV-XVI століття);
- Період Просвітництва (XVII-XVIII століття);
- XIX століття;
- XX століття;
- XXI століття [23, с. 548-567].

Початкові форми вищої освіти розвивалися в середньовічних університетах, таких як Болонський (1088 р.) та Паризький (1150 р.), які засновані були наприкінці XI століття. Університети стали центрами, де вчені обмінювалися ідеями, а освіта була частково базована на філософських та релігійних підходах. В основному освіта була доступна в монастирях, і університети стали новими центрами знань. Університети стали

використовувати факультетську систему, де окремі групи викладачів спеціалізувалися на певних галузях знань. Пізніше університети отримали право на значну автономію у прийнятті норм та стандартів навчання та на власну організацію і управління, що відображалось в університетських хартіях. У Середньовіччі багато університетів було під контролем церковної ієрархії. Багато програм навчання мали теологічну спрямованість. Під час Ренесансу виникла нова зацікавленість у гуманітарних науках, що відобразилося в програмах вищої освіти. Таким чином збільшилася увага до індивідуальних потреб та вибору студента в освіті.

В період Середньовіччя та Ренесансу формування нормативно-правових засад державної політики в системі вищої освіти було зумовлене великими соціокультурними змінами та розвитком університетської системи. В цей період формування освіта визначалася переважно церковним контролем, важливістю гуманітарних наук та самоуправлінням університетів. У цій епохі закладалася основа для подальшого розвитку вищої освіти та її регулювання національними та церковними інституціями.

У період Відродження (XV-XVI століття) формування нормативно-правових засад державної політики в системі вищої освіти було важливим етапом в історії, який визначав розвиток університетської системи та підходів до освіти. Цей період відзначався великим зацікавленням у гуманітарних науках, таких як література, філософія, мистецтво та мова.

Гуманізм став важливим принципом у вищій освіті, підкреслюючи

важливість розвитку інтелектуальних та творчих здібностей. Зріс інтерес до індивідуальних потреб студентів та розвитку їх особистості для задоволення їхніх особистих інтересів. Збільшилася кількість університетів та розширилася їх роль у суспільстві завдяки зростанню інтересу до різних галузей знань. Відбувся перегляд та удосконалення навчальних програм, включаючи нові наукові та художні відкриття, адже люди почали сприймати світ через призму спостережень та досліджень. Значно зменшився вплив церкви на управління та контроль закладів освіти.

Період Відродження визначав новий етап в історії вищої освіти, який сформував основи для подальшого розвитку цієї галузі.

Просвітництво було періодом в історії, коли підкреслювалася важливість освіти та розуміння, а також прагнення до просвітлення суспільства через освіту. Тривавши приблизно з XVII до XVIII століття, цей період супроводжувався виданням численних документів та творів, які активно сприяли розвитку державної політики в сфері освіти.

У своєму трактаті «Еміль, або про виховання» 1762 року видання французький філософ, письменник, педагог-просвітитель Жан-Жак Руссо висловлює свої погляди на виховання та освіту, пропонуючи ідеї про індивідуальний розвиток дитини, врахування її природних здібностей та створення сприятливого середовища для її самовизначення. Він був переконаний, що вільне виховання випливає з природного права кожної людини на свободу і повинно відповідати природним законам, сприяючи їм. Руссо прагнув забезпечити недоторканість та автономію внутрішнього світу

дитини як маленької людини.

В амбіційному проєкті «Енциклопедія» (1751-1772 роки) французького філософа та енциклопедиста Дені Дідро, вперше в історії зібрано та систематизовано знання в різних галузях. Значна частина його роботи була присвячена освіті, науці та філософії.

Прийнята під час Французької революції 26 серпня 1789 року «Декларація прав людини і громадянина», визначала основні права і свободи людини. Серед них було закріплено право на освіту та свободу думки. Стаття 1 проголошує: «Люди народжуються вільними та рівними у правах. Різниця між ними може бути заснована лише на загальній користі». У свою чергу, стаття 11 цієї Декларації: «Вільне висловлювання своєї думки є одним з найдорожчих прав людини; кожна людина може вільно висловлювати свою думку, писати, друкувати, відповідаючи лише за зловживання цією свободою у випадках, передбачених законом» [8, С. 538].

Філософський трактат Джона Лока «Розум та непереборна воля» (англ. «An Essay Concerning Human Understanding») 1690 року видання містить у собі погляди автора на природу людського розуму та важливість освіти для розвитку індивіда. Лок аналізує, як ідеї виникають в розумі і як вони формуються зі сприйняттям чуттєвих вражень, а також як навколишнє середовище та виховання впливають на формування характеру та розуму людини. Він вивчає механізми пам'яті та асоціацій, які впливають на утворення зв'язків між ідеями.

Інший документ, виданий у цей історичний період та мав вплив на

подальший розвиток системи освіти «Декларація незалежності США» (1776), підкреслює принципи свободи та права на щасливе життя, включаючи важливість освіти для самовизначення та розвитку суспільства.

У період Просвітництва вища освіта в багатьох країнах зазнала реформ, в результаті чого виникли нові системи вищої освіти.

Принципи цього періоду історії покладали наголос на важливість розуму та науки як основного засобу досягнення прогресу. Визнання права на свободу думки та вираження думки, вплинуло на нормативно-правові стандарти в системі вищої освіти. Університети стали центрами для поширення нових ідей та наукових знань. Багато країн розпочали формування своїх національних освітніх систем та встановлювали стандарти.

Зміна методів навчання та впровадження наукового методу в освітній процес зробили акцент на розвитку гуманітарних та соціальних наук для покращення людського суспільства. Тим самим підвищилося значення практичних навичок та підготовки студентів до практичного використання знань. Філософія Просвітництва відіграла ключову роль у формуванні освітніх систем, які спрямовані на розвиток особистості та просвітницькі ідеї.

У XIX столітті в історії вищої освіти відбулися важливі зміни адже розвиток промисловості та технологічні зміни вимагали нових навичок та кваліфікацій робітників. Виникла потреба в технічних та інженерних програмах для відповіді на виклики промислового сектору. Багато країн розширювали систему публічної освіти, забезпечуючи більший доступ до

вищої освіти для населення. Велика кількість нових університетів була заснована для відповіді на зростаючий попит на вищу освіту. Також необхідно зазначити, що збільшилися можливості для жінок отримати вищу освіту, зокрема в сферах, які традиційно вважалися чоловічими. Відбулося заснування спеціалізованих жіночих коледжів.

Цей період в історії вищої освіти характеризується зростанням ролі держави у регулюванні та фінансуванні вищої освіти, розширенням доступу до навчання, стандартизацією освітніх програм та підвищенням соціально-гуманітарних аспектів в освіті.

У ХХ столітті в історії вищої освіти відбулися значущі трансформації, які також визначили нормативно-правові засади державної політики в цій галузі. Збільшилися можливості для широких верств населення отримати вищу освіту. Відбулося заснування нових університетів та вищих навчальних закладів для забезпечення росту попиту, а також збільшилася кількість спеціальностей та галузей знань у вищих навчальних закладах. Створення стандартів якості та програм для забезпечення вищої якості навчання зробило внесок в розвиток систем акредитації для оцінки та гарантії якості освітніх програм. Зросла кількість міжнародних студентських обмінів та співпраці між університетами, що призвело до збільшення глобальної конкуренції та привабливості вищої освіти.

Розвиток економіки знань та залучення вищої освіти до створення нових технологій та інновацій призвів до змін в системах фінансування вищої освіти, включаючи державні, приватні та змішані моделі.

Цей період визначався постійним розвитком та адаптацією систем вищої освіти до суспільних, економічних та технологічних змін. Формування нормативно-правових засад вищої освіти стало комплексним процесом, який враховував різноманітні виклики і потреби суспільства.

Історія формування нормативно-правових засад державної політики в системі вищої освіти в Україні свідчить про постійні зміни в освітній системі та її регулюванні з часом.

Після отримання незалежності в 1991 році, Україна стала формувати свою власну освітню політику. В 1991 році було прийнято перший Закон «Про вищу освіту» в Україні, що визначав основні принципи функціонування ЗВО.

Започаткована в 1999 році ініціатива під назвою «Болонський процес», становить рамки для створення Європейського простору вищої освіти.

Болонський процес – це міжурядова співпраця з реформування систем вищої освіти країн-членів Європейського простору вищої освіти, названий за містом Болонья в Італії, де відбулася перша зустріч країн-учасниць.

Основні принципи та цілі Болонського процесу:

- Впровадження трьохрівневої системи вищої освіти, яка включає бакалаврат, магістратуру та докторантуру. Це полегшує порівняння та взаємне визнання кваліфікацій між різними країнами;
- Впровадження Європейської системи передачі та накопичення кредитів (ECTS) для полегшення переходу студентів між університетами та країнами;

- Стимулювання обміну студентів, викладачів та дослідників між університетами для збагачення освітнього досвіду;
- Підтримка освітніх програм, що відповідають потребам ринку праці для кооперації роботодавців та університетів;
- Збереження і підтримка різноманітності університетів та інших інститутів вищої освіти.

Болонський процес сприяє інтеграції та співпраці вищих навчальних закладів в Європі, роблячи освіту більш доступною, зрозумілою та переносимою для студентів і фахівців.

Модернізація системи вищої освіти в Україні, визначена Законом «Про вищу освіту» та рядом актів Міністерства освіти і науки, має спільні риси з Болонським процесом, такими як введення ступеневої системи освіти [55]. Однак в більшості аспектів вона не відповідає принципам Болонського процесу через те, що початкові концепції модернізації не передбачали інтеграції національної системи освіти в Європейський простір. Сучасна концепція реформ вищої освіти повинна бути переглянута, а програма реформ повинна спрямовуватися на послідовне зближення української системи освіти з європейським освітнім і науковим простором.

Для досягнення цієї мети уряд України повинен прийняти обгрунтоване політичне рішення, яке базується на необхідності проведення вказаних реформ і стає основою рішучої зовнішньої політики, спрямованої на інтеграцію вітчизняної системи вищої освіти в європейський простір.

Початок шляху до Болонського процесу вимагає уникнення

поверхневих і косметичних трансформацій, переконливого застосування змін, спрямованих не лише на конференції та обговорення, а й на реальні зміни. Перетворення повинні допомогти молодому поколінню співпрацювати з Європою для розвитку України та забезпечити громадянськість на європейському континенті.

XXI століття в історії вищої освіти відзначається швидкими змінами.

Деякі ключові аспекти цього періоду включають:

- Глобалізація та міжнародна співпраця;
- Технологічні інновації;
- Акцент на підготовці до ринку праці;
- Розширення доступу до вищої освіти;
- Зміни в моделі фінансування;
- Зміни в системі оцінювання;
- Зміни в структурі управління.

Цей період характеризується стрімким розвитком та адаптацією вищої освіти до сучасних викликів. Зміни в технологіях, економіці, ринку праці та підходах до освіти визначають формування нормативно-правових засад, що враховують потреби сучасного суспільства.

Наразі у громадському обговоренні активно розглядаються як позитивні, так і негативні наслідки приєднання 19 травня 2005 року України до Болонського процесу. Проведені опитування керівників системи управління освітою та ЗВО за участю провідних співробітників Національного інституту стратегічних досліджень показують, що більшість з них не мають чіткого

розуміння основної ідеї сутності Болонського процесу і акцентують свою увагу на поверхневих, неефективних змінах. Про необхідність модернізації освітньої сфери свідчить також той факт, що жоден із понад 160 українських університетів у 2007 році не потрапив до 500 кращих у світовому рейтингу, що визначається Інститутом вищої освіти Шанхайського університету Хіа Тон та світовим співтовариством.

Основні труднощі української вищої освіти у рамках Болонського процесу охоплюють такі проблеми:

Перш за все, велика кількість вищих навчальних закладів та надлишкова різноманітність напрямів і спеціальностей стають причиною диспропорційності у порівнянні із системами вищої освіти у провідних країнах. Це ускладнює процес координації та управління системою освіти.

Тенденція до погіршення якості вищої освіти є ще однією проблемою. Це може бути пов'язано із занепадом стандартів навчання, недостатнім фінансуванням та відсутністю ефективного механізму контролю за якістю освіти.

Недостатня співпраця між сферою освіти і ринком праці викликає важливий дисбаланс у підготовці фахівців, що може призвести до невідповідності навчальних програм потребам ринку праці.

Рівень автономії вітчизняних ЗВО нижчий від європейських стандартів, що ускладнює адаптацію до змін та впровадження сучасних методик.

Проблема хабарництва в університетах залишається актуальною, вказуючи на необхідність більш ефективних заходів для протидії корупції в

освітній системі.

Низький рівень мобільності студентів обмежує можливості здобуття додаткового досвіду та розвитку міжнародних зв'язків, що є важливим для глобальної освітньої арени.

Брак консультацій та взаємодії із студентами ставить під сумнів їхню активну участь у освітньому процесі, порівняно з країнами Європи, де студентська думка частіше враховується.

У 2000-2010 роки було прийнято ряд законодавчих актів, спрямованих на модернізацію вищої освіти та її відповідність європейським стандартам. Так, в 2002 році було прийнято новий Закон «Про вищу освіту», який збільшив автономію закладів освіти та визначив механізми акредитації. Також у цей період було встановлено нову систему вищої освіти (бакалаврат, магістратура), відповідну до європейських стандартів.

Після 2010 року Україна посилено працювала над гармонізацією своєї системи вищої освіти з Європейським простором вищої освіти. Зокрема, були узгоджені стандарти навчальних програм, проведено реформи в системі акредитації, спрощено процедури визнання кваліфікацій тощо.

В кінці 2010 року спроби міністра освіти і науки Дмитра Табачника реформувати українські університети викликали неспокій у суспільстві та спричинили масові студентські протести. Громадянська кампанія «Проти деградації освіти» була організована як реакція на ці спроби та законопроект Табачника.

На початку 2012 року спроби Табачника вплинути на вибори ректора

КПІ викликали протести студентів. Прем'єр-міністр Микола Азаров пропонував ректору КПІ Михайлу Згуровському очолити робочу групу з доопрацювання законопроекту Табачника. Робоча група, до якої увійшли представники освітян, експертів, роботодавців та студентів, відмітила, що законопроект Табачника не можливо доопрацювати і розробила новий варіант – законопроект групи Згуровського. Верховна Рада України зареєструвала його 21 січня 2013 року, і пізніше законопроект отримав підтримку голови Комітету з питань науки і освіти Лілії Гриневич.

Після Євромайдану та змін у парламентській коаліції законопроект пройшов перше читання 8 квітня 2014 року. Відповідно до вимог громадськості та нового керівництва МОН під керівництвом Сергія Квіта, які висловлювали підтримку подальших реформ, робоча група знову зібралась на базі Комітету з питань науки і освіти. За два місяці робоча група підготувала законопроект до другого читання, внівши зміни, які були неможливі рік тому. Після вуличних акцій на підтримку законопроекту і активного лобіювання серед депутатів, законопроект було підтримано парламентом 1 липня 2014 року за участі 276 голосів «за». Таким чином 1 липня 2014 року був прийнятий Закон України «Про вищу освіту», що скасував дію попереднього закону «Про вищу освіту», що діяв з 2002 року.

Пандемія COVID-19 (2020 рік) значно вплинула на освітній процес. Були прийняті спеціальні нормативно-правові акти, що регулюють дистанційне навчання, проведення екзаменів та інші аспекти, пов'язані з освітою під час кризового періоду.

З 2021 року спостерігаються подальші реформи у системі вищої освіти в Україні. Ці реформи спрямовані на підвищення якості освіти, розвиток міжнародних зв'язків в галузі освіти та впровадження новітніх технологій в освітній процес.

Усі перераховані вище етапи історії формування нормативно-правових засад державної політики в системі вищої освіти відображають тісний зв'язок між розвитком вищої освіти та етапами соціокультурних та економічних трансформацій в суспільстві. У кожному періоді вища освіта адаптувалася до вимог часу, розширюючи свої галузі та функції для відповіді на нові виклики та можливості.

Створення правового фундаменту в управлінні вищою освітою є ключовим елементом для забезпечення ефективності та стабільності системи вищої освіти. Такий фундамент включає в себе ряд законів, постанов та інших правових актів, які регулюють організацію, фінансування, якість, доступність та інші аспекти вищої освіти. Закони, які визначають загальну організаційну структуру системи вищої освіти, встановлюють категорії навчальних закладів, їх функції та статус. Законодавство, надає університетам ступінь автономії у власному управлінні та прийнятті рішень та визначає принципи та механізми фінансування вищих навчальних закладів, враховуючи державне та приватне фінансування.

Формування сучасних концепцій управління вищою освітою та створення правового фундаменту є необхідними для забезпечення якісної, ефективної та адаптивної освітньої системи, яка відповідає викликам

сучасного світу. Сьогодні вища освіта продовжує еволюціонувати відповідно до сучасних викликів та можливостей. Вона стає все більш глобальною, технологічною та орієнтованою на розвиток навичок для успішної кар'єри в змінному світі

Отже, державна освітня політика, так само як і загальна державна політика, представляє собою сукупність цілей і завдань, які держава ставить перед собою в галузі освіти. Важливо відзначити, що ця політика не є статичною або незмінною; навпаки, вона постійно еволюціонує на кожному історичному етапі відповідно до змін у сфері освіти, зміни освітньої парадигми та зовнішнього середовища.

1.3. Інструменти та методи реалізації державної політики в системі вищої освіти

Терміни «інструменти» та «методи» у контексті реалізації державної політики в системі вищої освіти мають такі значення: *Інструменти* – це конкретні засоби або механізми, які використовуються для впровадження та виконання державної політики в галузі вищої освіти. Це можуть бути різні інструменти управління, фінансування, контролю, регулювання і т.д. *Методи* – це стратегії або підходи, які використовуються для впровадження політики та досягнення визначених цілей. Це можуть бути підходи до управління, планування, викладання, фінансування і т.д. (Додаток 1)

Інструменти реалізації державної політики в системі вищої освіти включають різні засоби та методи, які допомагають втілювати стратегії та

цілі у сфері освіти. Пропонуємо більш детально розглянути основні з них.

Нормативно-правова база, регулюючи функціонування системи вищої освіти в більшості країн, містить у собі закони, акти, положення та різні законодавчі документи. Ці документи можуть встановлювати правила, стандарти, процедури та права тих, хто займається чи отримує вищу освіту. Вони можуть охоплювати різні аспекти, включаючи організацію вищих навчальних закладів, а умови вступу, визначення стандартів якості освіти, фінансове забезпечення та інші аспекти. Нормативно-правова база та документи, що вона включає в себе, визначає основні принципи функціонування системи вищої освіти та створює правовий контекст для розвитку цієї галузі. Вони є важливою частиною державної політики в галузі освіти.

Законодавство щодо фінансування закладів вищої освіти визначає правила та механізми виділення та використання фінансових ресурсів для забезпечення їхньої діяльності. Це може включати в себе державне фінансування, гранти, пожертвування, а також інші джерела фінансування.

У сфері вищої освіти використовуються різноманітні фінансові інструменти для забезпечення фінансування та ефективного управління фінансами. Нижче наведено деякі з основних фінансових інструментів, що застосовуються в цій галузі:

1) Державне бюджетування:

- Виділення бюджетних коштів: Заклади вищої освіти отримують фінансування від державного бюджету для забезпечення їхньої діяльності.

- Бюджетування на рівні програм: Фінансування може бути виділено на конкретні програми чи напрямки діяльності, такі як наукові дослідження, підтримка студентів тощо.
- 2) Студентські фінанси:
- Штучні та зменшені стипендії: Надання стипендій студентам на конкурсних засадах або на підставі фінансового потребування.
 - Системи кредитування: Забезпечення доступу до студентських позик для фінансування навчання.
- 3) Додаткові джерела доходів:
- Меценатство та пожертвування: Залучення грошових коштів від приватних осіб, компаній або фондів.
 - Ліцензування та комерційна діяльність: Заклади можуть вести комерційну діяльність, таку як надання консультацій, розробка та продаж навчального програмного забезпечення, оренда приміщень тощо.
- 4) Гранти та Проекти:
- Залучення зовнішніх грантів: Здійснення наукових досліджень та розвиток проектів за рахунок грантових коштів від наукових фондів чи державних програм.
 - Партнерства та зовнішні проекти: Укладання угод та партнерств з приватними компаніями або іншими установами для спільного фінансування та реалізації проектів.
- 5) Ефективне управління фінансами:
- Системи бюджетного планування: Ретельне планування та управління

бюджетами для ефективного використання фінансових ресурсів.

- Аналіз рентабельності: Визначення ефективності та рентабельності окремих програм та проектів.

Ці інструменти допомагають вищим навчальним закладам забезпечувати фінансову стійкість, розвивати інновації та надавати якісну освіту студентам.

Акредитація та моніторинг вищих навчальних закладів є ключовими елементами системи забезпечення якості вищої освіти. Ці процеси спрямовані на забезпечення високого рівня навчання та виконання вищими навчальними закладами встановлених стандартів якості.

Акредитація – це процедура оцінки та підтвердження якості та ефективності закладу вищої освіти. Акредитаційні органи визначають, чи відповідає ЗВО встановленим стандартам якості в навчанні та інших аспектах діяльності. Освітні програми оцінюються на відповідність акредитаційним стандартам, які можуть включати якість навчальних програм, наукову діяльність, фінансове забезпечення та інші аспекти. Багато систем акредитації встановлюють циклічний процес, в якому заклад регулярно піддається переоцінці, щоб впевнитися, що він відповідає стандартам.

Моніторинг – це систематичне та регулярне спостереження за діяльністю закладу вищої освіти з метою визначення та виправлення можливих аномалій чи проблем та встановленню ступеню ризику. А саме, мається на увазі спостереження за навчальним процесом, аналіз якості викладання та результатів студентів. Моніторинг ЗВО також включає в себе

оцінку результатів наукової діяльності та виконання дослідницьких проектів. Окрім цього відбувається слідкування за фінансовим забезпеченням та ефективністю використання коштів, що включає в себе забезпечення регулярної звітності про різні аспекти діяльності закладу. Моніторинг часто спрямований на виявлення слабких місць та розробку планів подальшого вдосконалення, для того щоб заклад відповідав стандартам якості та акредитаційним вимогам.

Акредитація та моніторинг взаємодіють для забезпечення вищої якості освіти та стабільності вищих навчальних закладів у динамічному освітньому середовищі.

Ці інструменти сприяють реалізації стратегічних цілей державної політики в сфері вищої освіти та сприяють її розвитку відповідно до потреб сучасного суспільства.

Методи реалізації державної політики в системі вищої освіти різноманітні і охоплюють різні аспекти управління та розвитку освітньої системи.

Розробка довгострокових стратегій розвитку вищої освіти, відповідає стратегічним цілям держави. Відбувається також залучення громадськості, освітніх експертів та стейкхолдерів до процесу обговорення та визначення основних напрямків розвитку. Щодо фінансової складової, то варто зазначити, що відбувається виділення відповідних коштів у державному бюджеті для фінансування вищої освіти та стимулювання навчання та науково-дослідницької роботи через фінансову підтримку. Оцінка якості

вищих навчальних закладів забезпечує їхню відповідність встановленим стандартам. Впроваджуються системи для відстеження та оцінки якості освіти, наукових досягнень, трудової зайнятості випускників тощо.

Серед методів реалізації державної політики в системі вищої освіти варто визначити регулювання процедур вступу, встановлення квот, визначення вимог до абітурієнтів. Розробляються та впроваджуються нормативи та стандарти, які регулюють процеси навчання та досліджень для професійного розвитку кадрів.

В свою чергу для підвищення кваліфікації викладачів проводиться організація програм та курсів, що сприяє росту та розвитку наукової діяльності викладачів та науковців із можливістю застосування інформаційних та комунікаційних технологій у навчальному процесі. Для цього важливим аспектом є підтримка науково-дослідницької роботи, а саме забезпечення фінансування та інфраструктури для проведення наукових досліджень та інновацій. Розвиток співпраці з іноземними університетами, дослідницькими центрами, дає змогу участі у міжнародних проектах та у міжнародних обмінах для студентів та викладачів.

Ці методи можуть застосовуватися в комбінації для досягнення різноманітних цілей державної політики в сфері вищої освіти.

Отже, можна зробити висновки, що інструменти надають конкретні засоби та ресурси, тоді як методи визначають стратегії та підходи для ефективного впровадження цих інструментів з метою досягнення цілей державної політики в сфері вищої освіти.

Висновки до першого розділу

Досліджуючи теоретичні аспекти нормативно-правових засад державної політики в системі вищої освіти було розглянуто основні терміни та характеристики державної політики в контексті вищої освіти, що надає нам теоретичну базу для подальшого розгляду конкретних аспектів політики.

Розділ простежив історичний контекст розвитку державної політики в системі вищої освіти, що дозволяє розуміти етапи та тенденції розвитку даної сфери. Це важливо для розуміння поточного стану та прогнозування майбутнього.

Ми дійшли висновків, що конкретні інструменти та методи, які використовуються для впровадження державної політики в галузі вищої освіти потребують глибшого дослідження та удосконалення. Це обґрунтовує подальше розглядання обраної теми дослідження.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Основні законодавчі акти, що регулюють систему вищої освіти

У різних країнах законодавство, що регулює систему вищої освіти, може відрізнятися. Однак, основні законодавчі акти, які часто визначають основи системи вищої освіти, можуть включати:

- **Закони про вищу освіту:** Ці закони встановлюють загальні принципи та пріоритети системи вищої освіти. Вони можуть містити положення про структуру університетської системи, правила функціонування вищих навчальних закладів, норми фінансування тощо.
- **Закони про акредитацію та контроль якості:** Ці закони регулюють процес акредитації університетів та інших освітніх закладів. Вони встановлюють стандарти якості для освітніх програм, процедури оцінювання якості освіти, а також визначають органи, що відповідають за цей процес.
- **Закони про фінансування вищої освіти:** Ці закони визначають механізми фінансування університетів та програм вищої освіти. Вони можуть включати правила щодо бюджетування, виділення коштів на освітні програми, стипендії, гранти, податкові пільги тощо.
- **Нормативні акти про освітній процес:** Ці акти визначають правила навчання, програми, вимоги до отримання ступенів, процедури оцінювання студентів, а також вимоги до викладацького складу.

- Закони про міжнародну співпрацю та мобільність: Деякі країни мають закони, що регулюють міжнародну співпрацю в галузі вищої освіти, обмін студентів, визнання закордонних дипломів тощо.

Ці законодавчі акти можуть мати різний набір та назви в різних країнах.

Світовий досвід у підтримці державної освітньої політики на законодавчому рівні є критично важливим ресурсом для удосконалення освітньої системи країн. Країни з високорозвиненими освітніми системами активно працюють над створенням і впровадженням законодавчих актів, які регулюють освітні процеси та забезпечують доступність, якість та рівність у сфері освіти.

Однією з ключових аспектів законодавчої підтримки є забезпечення права на освіту для всіх громадян, незалежно від їхнього статусу, статі, етнічної належності чи соціального положення. Багато країн визнають освіту як основне право людини і гарантують його реалізацію через прийняття законів та регулятивних актів [13, С. 133-134].

Країни активно розробляють національні стандарти освіти, які визначають вимоги до змісту, якості та результатів навчання, установлюючи ключові компетенції для студентів і основні принципи навчального процесу у ЗВО. Ці стандарти є складовою частиною законодавчої бази, що забезпечує системність та консистентність освітньої практики, сприяючи її ефективності та розвитку.

Окрім того, державна освітня політика України має брати за приклад та повинна відзеркалювати світові тенденції та інноваційні підходи до освіти.

Багато країн впроваджують механізми підтримки інновацій у сфері освіти через створення фондів, програми підтримки та стимулювання освітніх ініціатив. Також розробляють та впроваджують національні стратегії розвитку освіти, враховуючи сучасні вимоги та потреби суспільства [14, С. 50-51].

В Україні управління освітою здійснюють: Міністерство освіти і науки України, яке відповідає за загальні стратегії освітньої політики; міністерства та відомства України, що мають контроль над закладами освіти; місцеві органи державної влади та самоврядування, що керують освітніми установами на місцевому рівні.

В Україні систему вищої освіти регулюють кілька основних законодавчих актів.

Закон України «Про вищу освіту» 2014 року: цей закон є основним нормативним актом, який встановлює загальні принципи та структуру системи вищої освіти в Україні. Він регулює організацію навчального процесу, встановлює умови прийому на навчання до ЗВО, надає основні поняття про систему забезпечення якості вищої освіти та програм, а також визначає порядок видачі освітніх кваліфікацій.

Деякі ключові положення Закону України «Про вищу освіту»:

- Структура системи вищої освіти: Визначається структура вищої освіти, включаючи різні рівні вищої освіти (бакалаврат, магістратура, докторантура тощо) та основні принципи їх організації.
- Права та обов'язки студентів: Закон регулює права та обов'язки студентів

вищих навчальних закладів, включаючи право на отримання якісної освіти, участь у самоврядуванні тощо.

- Принципи функціонування вищих навчальних закладів: Закон встановлює принципи діяльності ЗВО, їх автономію та взаємодію з громадськістю.
- Акредитація та оцінювання якості: Визначається порядок державної акредитації освітніх програм та організацій оцінювання якості освіти [55].

Один з постійно діючих колегіальних органів управління в галузі вищої освіти, який має повноваження впроваджувати державну політику забезпечення якості вищої освіти – національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО).

17 жовтня 2014 року Міністерство освіти та науки оприлюднило проект постанови Кабінету Міністрів «Про утворення НАЗЯВО» на своєму офіційному вебсайті.

15 квітня 2015 року Кабінет Міністрів України ухвалив рішення про створення НАЗЯВО. Постанова про утворення Агентства, яка включала його Статут, набрала чинності з 1 вересня 2015 року.

В червні 2015 року були обрані перші члени Агентства, а 27 липня 2016 року Кабінет Міністрів схвалив нову редакцію Статуту, визначив персональний склад Національного агентства, а також встановив граничну чисельність та штатний розпис.

Національне агентство прийняло Стратегію, яка визначає свою місію, цілі, цінності та принципи функціонування. Діяльність Агентства відповідає стандартам і рекомендаціям ESG-2015, які увійшли до Угоди про асоціацію

України з ЄС. Воно є асоційованим членом Європейської мережі забезпечення якості вищої освіти (ENQA) і повноправним членом чотирьох міжнародних організацій у галузі забезпечення якості та академічної доброчесності: Міжнародної мережі агентств забезпечення якості вищої освіти, Центрально-Європейської мережі агентств з якості, Міжнародного центру академічної доброчесності, Глобальної мережі академічної доброчесності та Європейської мережі академічної доброчесності.

Основними напрямками діяльності Агентства є:

- акредитація освітніх програм (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії);
- інституційна акредитація закладів вищої освіти, акредитація незалежних установ оцінювання;
- моніторинг внутрішніх систем забезпечення якості вищої освіти ЗВО та наукових установ;
- дотримання академічної доброчесності;
- адміністрування утворення разових спеціалізованих вчених рад;
- звітування про стан вищої освіти в Україні, формування пропозицій щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти;
- нормативна діяльність;
- міжнародне співробітництво;
- розробка рейтингів університетів.

Агентство щороку готує та оприлюднює доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку

суспільства, звіт про власну діяльність, формує пропозиції щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти та направляє зазначені документи Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України та закладам вищої освіти для їх обговорення та належного реагування.

Також варто звернути увагу на те, що акредитація освітніх програм може бути не тільки українська, але й визначається порядок закордонної акредитації. Порядок закордонної акредитації освітніх програм може стати додатковим важливим аспектом для вищої освіти України, особливо в контексті міжнародного співробітництва та визнання вищої освіти на світовому рівні. Важливо враховувати, що багато країн встановлюють свої стандарти та вимоги до освіти, і процес закордонної акредитації може стати механізмом для визнання та порівняння програм із міжнародними стандартами.

Відзначаючи цей аспект, слід враховувати, що процедура закордонної акредитації може включати в себе оцінку відповідності українських освітніх програм міжнародним стандартам, а також може забезпечити студентам можливість отримання визнання своїх кваліфікацій за кордоном.

Питання закордонної акредитації стає актуальним в контексті глобалізації освіти та забезпечення конкурентоспроможності українських випускників ЗВО на міжнародному ринку праці. Це також може визначати ступінь взаємодії та обміну міжнародними освітніми установами, що сприяє розширенню можливостей для студентів та підвищенню якості освіти в

контексті світових стандартів.

- Міжнародна співпраця: Закон встановлює принципи та механізми міжнародної співпраці в галузі вищої освіти, включаючи взаємне визнання кваліфікацій, обмін студентами та викладачами.

Цей закон відіграє важливу роль у формуванні та розвитку системи вищої освіти в Україні, забезпечуючи визначеність правил та стандартів у сфері освіти.

Закон України «Про освіту» визначає загальну стратегію розвитку освіти в Україні, включаючи вищу освіту, загальну середню освіту та інші види освіти. Він регулює правила фінансування освіти, забезпечення якості освіти, створення навчальних програм тощо [56].

У Законі України «Про освіту» закладені ключові принципи і норми, які визначають стратегію і тактику розвитку освіти в Україні. Ці положення адресуються різним сферам, надаючи зовнішні та внутрішні умови для розвитку системи освіти.

Ці визначені положення включають: «гуманістичний підхід до освіти, пріоритет загальнолюдських цінностей, свободу особистісного розвитку, доступність та безоплатність освіти, захист прав освітян, важливість збереження єдності державно-національного, культурного та освітнього простору, відкритість освіти, демократичний та громадський характер управління освітою, світський характер освіти в державних та муніципальних закладах, наголос на навчанні рідною мовою, поєднання освіти з національними та регіональними культурами, наступність освітніх

програм, різноманітність підходів у освіті, чітке розмежування компетенцій між суб'єктами системи освіти» [56].

Закон України «Про освіту» має сім розділів:

I. Загальні положення (ст. 1 - 27).

II. Система освіти (ст. 28 - 49).

III. Учасники навчально-виховного процесу (ст. 50 - 60).

IV. Фінансово-господарська діяльність, матеріально-технічна база закладів освіти (ст. 61 - 63).

V. Міжнародне співробітництво (ст. 64).

VI. Міжнародні договори (ст. 65).

VII. Відповідальність за порушення законодавства про освіту (ст. 66) [56].

Преамбула до Закону «Про освіту» визначає основну мету освіти як «розвиток особистості та визнає її ключове значення для суспільства. Освіта спрямована на розвиток талантів та здібностей, формування моральних цінностей та підготовку громадян до свідомої участі у суспільному житті. Важливою є також забезпечення освітнього потенціалу країни та надання необхідних кваліфікованих кадрів для розвитку народного господарства» [56].

Система освіти в Україні ґрунтується на гуманістичних, демократичних принципах, національній свідомості та повазі між різними націями. Держава визнає освіту як одну з ключових галузей розвитку суспільства.

У першому розділі закону розглядаються наступні аспекти: «завдання законодавства у сфері освіти, права громадян на освіту, державна політика в цій сфері, основні принципи, мова освіти, організація навчально-виховного

процесу, управління освітою, створення та управління навчально-виховними закладами, нормативно-правові стандарти освіти, участь громадськості у самоврядуванні закладів, наукове та методичне забезпечення, психологічна та соціально-педагогічна підтримка в системі освіти, організація медичного обслуговування, харчування та створення безпечних умов для навчання і виховання» [56].

У розділі два вказано про «структуру освітньої системи, охоплюючи всі її рівні – від дошкільної освіти до післядипломної підготовки та професійного розвитку, включаючи позашкільну та самостійну освіту» [56].

В третьому розділі визначені «права та обов'язки різних учасників навчально-виховного процесу, таких як учні, студенти, викладачі, педагогічний персонал різних закладів, батьки або опікуни, а також представники організацій, що беруть участь у навчальному процесі» [56].

У четвертому розділі викладені «аспекти фінансово-господарської діяльності освітніх закладів, управління їхньою матеріально-технічною базою та фінансуванням наукових досліджень» [56].

Розділи п'яти та шостого визначають «міжнародні угоди та співпрацю між освітніми закладами та органами управління в цій сфері» [56].

В заключному розділі сформульовані «відповідальність посадових осіб та громадян за порушення законодавства про освіту» [56].

Впровадження Закону України «Про освіту» пов'язане з численними викликами і протиріччями, часто пов'язаними зі значними змінами у

концепції розвитку суспільства, спробами адаптації до ринкових відносин, змінами у цінностях та потребах освіти та життя людини.

Закон України «Про освіту» є важливим нормативно-правовим актом, що визначає загальну стратегію розвитку системи освіти в Україні. Основні положення цього закону охоплюють різні аспекти освіти в країні, включаючи загальну середню, професійну та вищу освіту. Основні положення цього закону охоплюють такі аспекти:

Цей закон спрямований на забезпечення системи освіти в Україні з урахуванням європейських стандартів та потреб сучасного суспільства, регулюючи ключові аспекти освітнього процесу та розвитку освітньої системи в країні.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення державної акредитації освітніх програм» від 11 липня 2019 року визначає процедури та вимоги для проведення державної акредитації освітніх програм у вищих навчальних закладах [39].

Основні положення цієї постанови можуть включати:

Процедури акредитації: Визначення процедур та критеріїв, які використовуються при проведенні державної акредитації освітніх програм. Це може включати вимоги до якості програм, умов навчання, матеріально-технічної бази, кваліфікації викладацького складу та інше.

Органи, що відповідають за акредитацію: Встановлення органів, які мають право проводити державну акредитацію освітніх програм та їх повноваження.

Строки та регулярність акредитації: Вказівки щодо термінів проведення акредитації, можливості переоцінки програм та регулярності процедури.

Публікація результатів: Умови та процедури публікації результатів акредитації, доступ для громадськості та зацікавлених сторін до цієї інформації.

Ця постанова має велике значення для забезпечення якості освітніх програм та визначення процедур їх оцінювання в Україні. Її виконання допомагає забезпечити вищі стандарти якості освіти та контролює їх відповідність вимогам законодавства.

Досліджуючи законодавчу базу інших країн, можна відмітити, що ЗВО (університет, коледж тощо) зазвичай містять загальні положення, що стосуються організації та функціонування таких навчальних закладів:

1. Структура та функції: Визначення організаційної структури університету, його факультетів чи коледжів, а також визначення функцій кожного підрозділу.
2. Права та обов'язки: Опис прав та обов'язків керівництва, викладацького складу, студентів, а також умов, за яких вони здійснюють свою діяльність чи навчання.
3. Управління та самоврядування: Положення можуть містити правила щодо управління університетом, його самоврядування, порядок прийняття рішень.
4. Педагогічний процес: Організація навчального процесу, методики

викладання, проведення екзаменів, оцінювання студентів.

5. Фінансові та матеріально-технічні питання: Вимоги щодо фінансування, володіння матеріально-технічною базою університету, порядок використання коштів.

Ці пункти можуть включати основні аспекти, які зазвичай враховуються у положенні про ЗВО.

Ці основні законодавчі акти визначають структуру та функціонування системи вищої освіти в Україні та мають велике значення для університетів, студентів та інших учасників освітнього процесу.

Головним органом державного управління у сфері освіти є Міністерство освіти і науки України (МОН), який відповідає за прогнозування та стратегічне планування розвитку освіти, а також створення необхідних правових та організаційних механізмів для її функціонування:

- Він аналізує стан освіти та передбачає її майбутній розвиток, враховуючи потреби особистості, суспільства і держави.
- Розробляє нормативно-правові стандарти для системи освіти, проводить експертизу проектів загальнодержавного та відомчого рівнів, а також готує проекти законодавчих актів і урядових рішень, що стосуються освіти та науки.
- Встановлює та регламентує структуру державних навчально-виховних закладів.
- Визначає перелік спеціальностей, кваліфікацій, вчених звань та наукових ступенів.

- Забезпечує виконання державного замовлення та укладає угоди з вишами щодо підготовки спеціалістів та науково-педагогічних кадрів.
- Розробляє правила та положення про діяльність навчально-виховних закладів освіти [41].

Міністерство освіти і науки України визначає основні стандарти та вимоги до змісту й рівня освіти, утворює типові навчальні плани та програми для навчальних закладів, регулює умови прийому до державних навчальних установ і забезпечує видання відповідної літератури. Воно також співпрацює з Академією педагогічних наук України у проведенні наукових досліджень і координації їхнього впровадження в педагогічну практику.

У сфері управління та керівництва освітніми установами, Міністерство вносить пропозиції щодо створення, реорганізації та ліквідації навчальних закладів загальнодержавного значення. Воно сприяє розвитку нових освітніх закладів, проводить їхню атестацію та акредитацію, надає ліцензії та сертифікати, а також здійснює інспектування установ. Міністерство також призначає керівників навчальних закладів, організує підвищення кваліфікації працівників освіти, та забезпечує загальне керівництво науковою діяльністю. Для обговорення та узгодження найважливіших аспектів діяльності, Міністерство створює спеціальну колегію.

Міністерство освіти і науки України має ряд органів та підрозділів, які забезпечують практичне вирішення потреб системи освіти. Це включає акредитаційні органи, інспекцію, науково-методичну раду, атестаційну колегію та інші наукові та методичні установи, організації, повноваження

яких встановлює Міністерство.

Прийняті Міністерством освіти і науки України акти є обов'язковими для міністерств і відомств, що контролюють освітні заклади, місцевих органів влади та органів управління освітою незалежно від їх власності.

Інші міністерства і відомства України, які мають підпорядковані заклади освіти, співпрацюють з Міністерством освіти і науки України для забезпечення фінансування, матеріальної бази, керівництва, підготовки кадрів та контролю за якістю освіти.

Акти цих органів є обов'язковими для місцевих органів влади та управління освітою та закладів освіти незалежно від форми власності.

ДСЯО надає увагу забезпеченню якості освіти та додержанню освітніх стандартів у всіх рівнях освіти, включаючи дошкільну, загальну середню, позашкільну, фахову передвищу освіту та вищу освіту. Окрім цього державна служба сприяє підвищенню якості освітньої діяльності закладів освіти та гарантує якість освіти для формування довіри суспільства до української системи освіти.

Державна служба якості освіти України була створена 6 грудня 2017 року і є центральним органом виконавчої влади. Її функції та діяльність спрямовуються та координуються через Міністра освіти і науки за дорученням Кабінету Міністрів України. Основними завданнями Державної служби є реалізація державної політики у сфері освіти, зокрема забезпечення якості освіти, контроль за виконанням освітніх стандартів та нагляд за закладами освіти з метою виконання ними законодавства.

Місцеві органи державної влади та самоврядування здійснюють керівництво освітою відповідно до своїх повноважень. Вони встановлюють мінімальні нормативи фінансування закладів освіти, дбають про розвиток і підтримку освітньої інфраструктури, здійснюють соціальний захист працівників освіти та забезпечують умови для виховання та навчання громадян. Для цього створюються відповідні органи управління освітою на різних рівнях, які функціонують на основі законодавчих актів та положень.

Аналогічні повноваження в межах Конституції та законодавства України належать і місцевим державним адміністраціям. Обласні державні адміністрації (ОДА) подають пропозиції щодо кількості існування ЗВО в області. Важливо враховувати, що структура та процес визначення кількості ЗВО може різнитися в кожній області залежно від місцевих особливостей та внутрішніх організаційних рішень ОДА.

2.2. Нормативно-правові засади стандартизації та акредитації закладів вищої освіти

Нормативно-правове регулювання в галузі вищої освіти в Україні представляє собою комплекс правових інструментів, які служать для управління правовими відносинами у сфері освіти. Правові положення, що визначають це регулювання, формують систему з характерною ієрархією рівнів та структурою.

У процесі реформування освіти в Україні вже були зроблені кроки щодо вдосконалення нормативно-правового середовища в цій галузі, зокрема

прийняття законів «Про вищу освіту» [55] і «Про освіту». Однак існує потреба у подальшому розвитку і уточненні нормативно-правових актів відповідно до нових законів у сфері освіти.

Досліджуючи нормативно-правове регулювання у галузі вищої освіти, зосереджене на забезпеченні якості, слід відзначити, що існують документи, що безпосередньо стосуються цього аспекту, а також ті, які впливають опосередковано, але визначають процеси та процедури в цій сфері. Формування нормативно-правової бази, враховуючи європейські стандарти та світовий досвід, є ключовим чинником забезпечення якісної освіти та підготовки висококваліфікованих фахівців.

Вагомим інструментом у нормативно-правовому регулюванні проведення стандартизації та акредитації закладів вищої освіти стали ЗУ «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р.[55] та ЗУ «Про освіту» від 05.09.2017 р.

Закон України «Про освіту» вносить кілька позитивних змін, серед яких слід відзначити уточнення поняття якості освіти (пункт 29 статті 1). Це вдосконалення здійснено шляхом внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» [55] і коригування визначення якості вищої освіти. Тепер, відповідно до Закону, якість вищої освіти розглядається як відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг (пункт 23 статті 1).

У той час як Закон України «Про освіту» (частина 2, стаття 41) не вносив змін до компонентів системи забезпечення якості освіти, оскільки

Закон України «Про вищу освіту» вже чітко і повно визначив ці складові. Згідно зі статтею 16 Закону України «Про вищу освіту», система забезпечення якості вищої освіти в Україні включає в себе:

- Систему внутрішнього забезпечення якості, яка забезпечує високу якість освітньої діяльності та вищої освіти в навчальних закладах.
- Систему зовнішнього забезпечення якості, яка контролює якість освітньої діяльності і вищої освіти в навчальних закладах.
- Систему забезпечення якості діяльності Національного агентства з забезпечення якості вищої освіти та незалежних оцінювальних установ [55].

Натомість, Закон України «Про освіту» (частина 3, стаття 41) розширив перелік процедур та заходів для забезпечення системи якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) порівняно з переліком, передбаченим Законом України «Про вищу освіту» (частина 2, стаття 16). Нові положення закону додатково визначають такі процедури та заходи:

Публікація критеріїв, правил і процедур оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Публікація критеріїв, правил і процедур оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти.

Ці нові заходи сприятимуть моніторингу управлінської діяльності на всіх рівнях, включаючи керівників структурних підрозділів, і дослідженню прогресивних напрямків та проблем у цій діяльності. Для цього

надаватиметься методична допомога вищим навчальним закладам з формування критеріїв (Міністерство освіти і науки України надає методичні рекомендації та інші документи, згідно з Положенням про Міністерство освіти і науки України, затвердженим постановою КМУ від 16.10.2014 №630 (пункт 20, 68)), а також затвердження та публікація вказаних процедур.

Новий Закон України «Про освіту» окреслює одну з ключових ролей ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм. Зазначається, що ліцензування та акредитація є важливими інструментами для забезпечення і підвищення якості освіти. Такі євроінтеграційні положення нового закону та стратегія впровадження європейських стандартів та міжнародного досвіду в сфері вищої освіти сприятимуть досягненню високої якості вищої освіти. Крім того, певні положення щодо процедур забезпечення якості вищої освіти включені у Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р., Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р., Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 р.

2.3. Права та обов'язки студентів та викладачів закладів вищої освіти

У ЗВО права та обов'язки студентів та викладачів часто регулюються внутрішніми правилами цих установ, а також законодавством про освіту. Серед нормативно-правових документів, розглядаючи дане питання, варто згадати ЗУ «Про вищу освіту»; Постанову Кабінету Міністрів України №

1187 від 30.12.2015 р. зі змінами та доповненнями 2018 року «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності»; Постанова Кабінету Міністрів України № 347 від 10.05.2018 р.

Звичайно, розглянемо детальніше права та обов'язки студентів в Україні, які визначаються Ст. 54 ЗУ «Про вищу освіту» [55].

Студенти вищих навчальних закладів мають непорушне право на доступ до якісної освіти. Це право визначається не лише законами та положеннями, але й є фундаментальним елементом етики та моралі вищої освіти. Декілька ключових аспектів цього права можуть бути визначені:

Рівні можливості: Кожен студент має право на рівні можливості в отриманні освіти, незалежно від їхнього соціального походження, релігійних переконань чи інших характеристик.

Адаптація до здібностей: Якісна освіта передбачає адаптацію до індивідуальних здібностей та талантів студента. Університет повинен створити середовище, де кожен може розкрити свій потенціал.

Якість освітнього процесу: Студенти мають право на високоякісний освітній процес, який включає сучасні методи навчання, використання передових технологій та адекватне оцінювання.

Доступ до ресурсів: Освітні ресурси, бібліотечні фонди, лабораторії та інші засоби повинні бути доступні студентам без перешкод.

Менторство та підтримка: Студенти мають право на менторство та підтримку від викладачів та інших фахівців, які сприяють їхньому особистому та академічному розвитку.

Свобода вибору: Право на вільний вибір навчальних дисциплін та спеціалізацій є важливим аспектом права на якісну освіту.

Стале покращення: ЗВО зобов'язаний до постійного вдосконалення навчальних програм, методів викладання та інфраструктури для забезпечення стійкості якості освіти.

Забезпечення цих прав студентів визначається не лише самим закладом, але й системою вищої освіти в країні в цілому. Утримання високого стандарту якості стає взаємним зобов'язанням між університетом і студентами, сприяючи взаємному успіху та розвитку.

Студенти закладів вищої освіти мають визнане право брати активну участь у внутрішньому житті університету через студентські органи самоврядування. Це право є ключовим елементом демократії та взаємодії між студентською громадою та університетською адміністрацією. Декілька важливих аспектів цього права визначаються так:

Створення студентських органів: Студенти мають право організувати та обирати студентські представницькі органи, такі як студентські ради чи асоціації.

Представництво в органах управління: Обрані представники студентських органів мають право брати участь у засіданнях органів управління університетом, де вони можуть висловлювати погляди та думки студентської громади.

Активна участь в рішеннях: Студенти повинні мати можливість висловлювати свої погляди та думки на різноманітні питання, пов'язані з

університетським життям, навчанням та інфраструктурою.

Просвітницька робота: Студентські представники мають право проводити просвітницьку та інформаційну роботу серед студентської громади, сприяючи свідомому та відповідальному взаємодії.

Участь у формуванні політики університету: Студенти повинні брати участь у формуванні політики університету, забезпечуючи врахування їхніх інтересів та потреб у прийнятті важливих рішень.

Досуп до інформації: Студентські представники мають право отримувати вчасну та повну інформацію від університетської адміністрації для ефективного виконання своїх обов'язків.

Право на критику та реформи: Студенти мають право висловлювати конструктивну критику та пропозиції щодо удосконалення університетського середовища та політик, відповідно до Статті 40, ЗУ «Про вищу освіту», у якому визначені «основні юридичні, організаційні та фінансові принципи функціонування системи вищої освіти» [55]. Він створює умови для посилення взаємодії між державними органами і бізнесом з навчальними закладами на засадах автономії цих закладів. Мета полягає в поєднанні освіти з наукою та виробництвом для підготовки конкурентоздатного людського капіталу, спрямованого на високотехнологічний та інноваційний розвиток країни. Також, забезпечення самореалізації особистості та відповідь на потреби суспільства, ринку праці і держави у висококваліфікованих фахівцях.

Право на участь у самоврядуванні зміцнює роль студентів в університетському співтоваристві та сприяє взаєморозумінню між

адміністрацією та студентами.

Студенти вищих навчальних закладів мають закріплене право на захист своїх інтересів та прав у навчальному процесі. Це включає ряд важливих аспектів, які спрямовані на забезпечення справедливості та захисту студентських прав:

Апеляція результатів: Студенти мають право подавати апеляції в разі несхвалення результатів іспитів чи занять. Це забезпечує можливість перегляду та переоцінки робіт у випадках, коли студент вважає, що оцінка не відображає його реальних знань.

Захист прав у разі конфліктів: Студенти мають право звертатися за захистом своїх прав у разі виникнення конфліктів з викладачами, іншими студентами чи адміністрацією. Це може включати конфлікти, пов'язані з навчанням, дискримінацією чи порушенням правил університетського життя.

Об'єктивність та прозорість рішень: У випадку будь-яких рішень, які стосуються студентів, зокрема визначення оцінок або покарань, важливо забезпечувати об'єктивність та прозорість процесу. Студенти мають право знати підстави прийнятих рішень.

Право на правовий захист: Студенти повинні мати можливість звертатися за правовою консультацією та захистом у випадках, коли їхні права порушуються. Це може включати консультації з юридичними питаннями та представництво в адміністративних процедурах.

Право на порядок та безпеку: Студенти мають право на атмосферу порядку та безпеки в університеті. Якщо студент відчуває загрозу або

стикається з неправомірною поведінкою, він має право звертатися за захистом.

Право на конфіденційність: Усі інформаційні процеси, пов'язані з розглядом справ та конфліктів, повинні дотримуватися принципу конфіденційності. Студенти мають право на захист своєї особистої інформації.

Забезпечення права на захист гарантує, що студенти можуть чітко розуміти процедури та мати можливість захищати свої інтереси в навчальному середовищі.

Студенти вищих навчальних закладів мають необхідне право на доступ до різноманітної інформації, яка стосується їхнього навчання та життя в університеті. Це право має на меті забезпечити прозорість та інформованість студентського колективу. Студенти мають право на доступ до повної та актуальної інформації про навчальні плани, програми, розклад занять, вимоги до екзаменів та інших аспектів навчального процесу.

Студенти мають право бути інформованими про події та активності, що відбуваються в університеті, такі як конференції, лекції, культурні заходи, спортивні події тощо. Це сприяє їхній активній участі у внутрішньому житті університету.

Інформація про внутрішні правила, положення та етичні стандарти університету повинна бути доступною студентам. Це включає в себе правила проживання в гуртожитках, вимоги до поведінки та інші регламенти.

Студенти повинні мати необмежений доступ до бібліотечних ресурсів,

включаючи книги, наукові журнали, електронні ресурси та інше. Це сприяє їхньому науковому розвитку та дослідженням.

Студенти мають право бути інформованими про можливості для розвитку поза навчальною програмою, такі як стажування, волонтерська діяльність, обмін студентами тощо.

Забезпечення конфіденційності особистої інформації студентів є невід'ємною частиною їхнього права на доступ до інформації.

Забезпечення студентам доступу до інформації сприяє їхньому успішному навчанню, адаптації до університетського середовища та розвитку як повноцінних членів академічної спільноти.

Студенти вищих навчальних закладів мають право на активну участь у культурному житті університету. Це право передбачає не лише сприяння розвитку особистості, а й формування та збагачення академічної спільноти. Студенти мають право брати участь у різноманітних культурних та наукових заходах, таких як конференції, лекції, виставки, театральні вистави, концерти та інші події, які сприяють розширенню їхніх знань та художньому розвитку.

Право на участь у спортивних заходах і змаганнях дозволяє студентам підтримувати активний та здоровий спосіб життя, а також сприяє формуванню командного духу та спортивних досягнень. У свою чергу участь у роботі студентських клубів та організацій дозволяє студентам реалізовувати свої інтереси та здібності, а також сприяє формуванню активної студентської громади.

Університетські фестивалі та тематичні вечори створюють можливість

для студентів виразити свою творчість, поділитися культурним досвідом та відчутти позитивний спрямований на спільноту дух.

Право на участь у спільних проектах і ініціативах створює можливість для студентів спільно працювати над ідеями, розвивати новаторські підходи та вносити свій внесок у культурне різноманіття університету.

Ці права сприяють створенню різнобічного та відкритого культурного середовища, де студенти можуть взаємодіяти, вчитися та розвиватися не лише в академічному, а й у культурному вимірі. Участь у культурному житті важлива для повноцінного студентського досвіду та особистісного зростання супроводжується не тільки наданням студентам прав, а й – дотриманням ними певних обов'язків.

Обов'язок виконувати навчальні завдання є однією з ключових відповідальностей студентів ЗВО. Цей аспект регулюється внутрішніми правилами та регламентами університету, а також має важливе значення для успішного здобуття вищої освіти:

З метою отримання якісних знань може бути визначено зобов'язання студентів регулярно відвідувати лекції, практичні та лабораторні заняття. Внутрішні нормативні документи конкретного навчального закладу, такі як «Правила внутрішнього розпорядку», «Положення про навчання», «Студентський кодекс» чи інші документи, регулюють такий встановлений порядок студентської діяльності та навчання в університеті чи коледжі. Вони можуть також бути вказані в регламентах конкретних курсів чи предметів. У кожному випадку, конкретні правила можуть відрізнятися залежно від

політики конкретного освітнього закладу. Відсутність на заняттях може негативно вплинути на розуміння матеріалу та успішність у навчанні. Студенти повинні вчасно виконувати та здавати домашні завдання, контрольні роботи та інші завдання, призначені викладачами. Це сприяє систематичному освоєнню матеріалу. Важливим обов'язком є систематична підготовка до іспитів та заліків. Студенти зобов'язані оволодівати необхідними знаннями та навичками для успішного складання екзаменів.

Деякі навчальні програми включають в себе групові проекти. Студенти повинні активно брати участь у спільних завданнях, сприяючи командній роботі та обміну досвідом. Студенти зобов'язані дотримуватися правил етики навчання, уникаючи плагіату та інших видів недоречної поведінки, які можуть порушити академічну чесність.

Студенти повинні вірно використовувати навчальні ресурси, брати участь у додаткових заходах, які допомагають у вивченні предметів.

Виконання навчальних завдань є основою успішного навчання та формує основу для подальшого особистісного й професійного розвитку студента.

Студенти повинні дотримуватися внутрішніх правил університету, бути дисциплінованими та поважати викладачів та співстудентів.

Саморозвиток є ключовою складовою успішного вивчення вищої освіти та майбутньої професійної кар'єри. Студенти мають не лише право, але і обов'язок активно працювати над власним професійним та особистим зростанням. Студенти повинні відслідковувати останні досягнення у своїй

галузі, читати наукові публікації, вивчати нові методи та технології. Важливо активно брати участь у спеціалізованих курсах, семінарах та тренінгах для поглиблення знань та отримання нових навичок, а також слід активно вдосконалювати свої професійні навички, розвивати практичні вміння, які будуть важливими для майбутньої кар'єри.

Залучення викладачів або інших фахівців у відповідній галузі до навчального процесу може сприяти швидшому освоєнню практичних аспектів предмета та сприяти професійному розвитку. Участь у студентських проектах, наукових дослідженнях або практичних програмах дозволяє студентам застосовувати свої знання на практиці та знаходити нові рішення. Зв'язок з професійними групами або організаціями допомагає студентам будувати мережу контактів та отримувати цінні поради від досвідчених фахівців.

Використання можливостей для участі у конкурсах, виставках або проектах розвиває творчі та підприємницькі здібності студентів.

Саморозвиток студентів сприяє їхньому особистому зростанню, підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці та формуванню стійких навичок для подальшого життя.

Викладачі закладів вищої освіти в Україні в свою чергу також мають свої права і обов'язки, які регулюються законодавством та внутрішніми нормативними актами навчальних установ.

Закон України «Про вищу освіту» встановлює «обов'язки та права педагогічних працівників вищих навчальних закладів» [55]. Конкретний зміст

роботи, а також права та обов'язки професорів, доцентів та викладачів визначаються у статуті відповідного освітнього закладу.

Науково-педагогічні співробітники ЗВО мають ряд привілеїв, серед яких – свободу вибору форм, методів та засобів навчання та наукової діяльності, а також виявлення педагогічної і наукової ініціативи. Їм також гарантується право на індивідуальну педагогічну та наукову діяльність, отримання всіх матеріалів, розроблених в університеті (інституті), і інформацію про рішення вищих органів управління. Крім того, співробітники мають можливість участі у громадському самоврядуванні, виборах керівних органів та користування різними послугами та можливостями університету. Важливим є також сприяння у розвитку їхньої діяльності та участь у розв'язанні проблем.

Паралельно з цим, співробітники зобов'язані дотримуватися статуту навчального закладу та чинного законодавства, забезпечувати умови для засвоєння навчальних програм, брати участь у розв'язанні завдань університету та підтримувати високий рівень підготовки студентів. Також вони повинні дотримуватися педагогічної та наукової етики, виховувати повагу до принципів загальнолюдської моралі та гідності студентів і колег.

Знання власних прав і обов'язків сприяє створенню в університеті атмосфери взаємоповаги та високої продуктивності праці.

Висновки до другого розділу

У другому розділі нашого дослідження ми провели аналіз сучасного законодавства та нормативно-правових актів, які регулюють функціонування системи вищої освіти. Розділ включав в себе розгляд основних законодавчих актів, що стосуються вищої освіти, нормативно-правові засади стандартизації та акредитації закладів вищої освіти та права та обов'язки студентів та викладачів.

Аналіз основних законодавчих актів виявив їх важливість у формуванні правового контексту вищої освіти. Наявність чітко визначених норм та положень в законодавстві дозволяє стабілізувати та регулювати функціонування системи вищої освіти.

Розділ розглянув важливість нормативно-правових засад стандартизації та акредитації закладів вищої освіти. Ці механізми є ключовими для забезпечення якості освіти та визначення стандартів, яким повинні відповідати заклади вищої освіти.

Аналіз прав та обов'язків студентів та викладачів установ вищої освіти вказав на важливість узгодження взаємин між цими групами. Чітко визначені права та обов'язки сприяють покращенню якості освітнього процесу та забезпечують взаємодію всіх учасників.

Цей розділ надав системний огляд нормативно-правових аспектів системи вищої освіти, що є ключовим для розуміння правового фундаменту та визначення перспектив для подальших досліджень в даній області.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

3.1. Існуючі проблеми державної політики в галузі вищої освіти

У галузі вищої освіти існує кілька значущих проблем у багатьох країнах, включаючи Україну. Деякі з цих проблем виявляють вплив на ефективність системи вищої освіти та розвиток суспільства в цілому.

Недостатнє фінансування вищої освіти може призвести до обмеження доступу до якісної освіти, а також до обмеження можливостей досліджень та розвитку. Недостатнє фінансування може вплинути на кількість доступних місць у вищих навчальних закладах. Зменшення фінансування може призвести до збільшення плати за навчання та обмеження доступу для студентів з обмеженим рівнем доходів. Відсутність достатнього фінансування може обмежити можливості ЗВО у проведенні досліджень та розвитку нових технологій. Це може вплинути на інноваційність та конкурентоспроможність університетів.

Недостатнє фінансування може спричинити занедбання інфраструктури ЗВО, що може вплинути на зручність та якість навчання. Брак фінансування може ускладнити адаптацію навчальних програм до потреб ринку праці, що може призвести до випускників з неактуальними навичками. Університети можуть стикатися з проблемою залежності від зовнішніх джерел фінансування, що може бути непостійним та нестабільним.

Розв'язання цих проблем вимагатиме уваги до збільшення обсягів фінансування вищої освіти, оптимізації його розподілу, а також стимулювання внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування для забезпечення стабільності та розвитку цієї галузі.

Нерівність у доступі до вищої освіти може бути проблемою. Студенти з менш забезпечених сімей можуть мати обмежений доступ до навчання через фінансові обмеження. Культурні перешкоди та соціальні стереотипи можуть впливати на рішення студентів про вступ до ЗВО. Деякі студенти можуть відчувати, що вища освіта не призначена для них.

Вирішення цих проблем може включати в себе розробку та впровадження ефективних програм фінансової підтримки, створення політик для зменшення культурних та соціальних бар'єрів, а також покращення якості шкільної освіти та підготовки. Переважний акцент повинен бути зроблений на створенні рівних умов доступу до вищої освіти для всіх шарів суспільства.

Недостатність прозорості у вищій освіті та проблеми управління можуть призвести до корупції, недостатньої ефективності системи та непередбачуваності для студентів та викладачів.

Нерідко вищі навчальні заклади не забезпечують достатньої підготовки студентів до потреб сучасного ринку праці, що може призвести до незбалансованості між вимогами роботодавців та навчальним процесом. Деякі ЗВО можуть стикатися із застарілими освітніми програмами, які не відображають сучасні вимоги ринку праці та технологічних змін. Це може впливати на здатність випускників відповідати потребам ринку. Недостатня

кількість практичних занять та стажувань може призвести до того, що студенти не мають достатнього досвіду для швидкого та ефективного впровадження в робочий процес. Взаємодія з роботодавцями та представниками сфери бізнесу не завжди є достатньою. Це може впливати на реальну спрямованість освіти на потреби певної галузі та підготовку студентів до конкретних викликів ринку праці. Зміни в технологічному просторі можуть призвести до того, що студенти не отримують достатньої підготовки до використання сучасних технологій та роботи з великими об'ємами даних.

Програми можуть бути розроблені без урахування специфіки регіонального ринку праці, що призводить до того, що випускники не володіють необхідними навичками для роботи в даному регіоні.

Розв'язання цих проблем може включати в себе оновлення освітніх програм, навчальних планів, впровадження інноваційних педагогічних методик, активне взаємодію з роботодавцями, підтримку стажувань та практик, а також систематичний моніторинг та адаптацію освітніх програм до вимог ринку праці.

Швидка еволюція технологій потребує постійного впровадження сучасних методик та інтерактивних засобів навчання. Відсталість у цьому напрямку може призвести до втрати актуальності освіти. Зміни в економіці та бізнес-середовищі визначають нові вимоги до компетенцій працівників. Оновлені методи навчання повинні відповідати потребам ринку праці. Різноманіття стилів навчання у студентів вимагає від викладачів уміння

використовувати різні методики та підходи для забезпечення ефективності

Сучасне навчання передбачає активне залучення студентів, їхню участь у дискусіях, проектній діяльності та вирішенні реальних завдань. Застарілі методи можуть призвести до втрати інтересу та мотивації студентів. Сучасний світ вимагає від фахівців гнучкості, творчості та критичного мислення. Оновлені методи навчання повинні сприяти розвитку цих навичок у студентів. Залучення інтерактивних технологій, віртуальної реальності та онлайн-ресурсів може значно покращити якість навчання та зробити його більш цікавим для студентів. Важливість навчання навичкам м'якої комунікації, співпраці та лідерства в сучасному світі вимагає відповідних методик, які сприяють розвитку цих аспектів особистості.

Методи оцінки та надання «фідбеку» також повинні відповідати сучасним стандартам. Важливо розвивати системи, які враховують реальний рівень засвоєння матеріалу та розвитку компетенцій. Забезпечення постійного оновлення методик навчання вимагає зусиль як з боку викладачів, так і з боку управління вищим навчальним закладом з метою надання студентам сучасної та конкурентоспроможної освіти.

Зростаюча конкуренція між ЗВО в різних країнах може стати викликом для українських закладів. Вона вимагає, щоб українські заклади освіти надавали високоякісні освітні послуги та створювали привабливе середовище для іноземних студентів. Конкуренція є стимулом для постійного підвищення якості навчання, розвитку сучасних програм та підготовки конкурентоспроможних фахівців. Змагання за місце серед кращих у світі

вимагає підвищення міжнародної репутації університетів, їхню активну участь у міжнародних дослідженнях та обміні студентами. Конкуренція за наукових кадрів вимагає створення умов для роботи видатних вчених, що сприяє розвитку дослідницької бази вищого навчального закладу.

Забезпечення навчання англійською та іншими мовами сприяє привертанню іноземних студентів та викладачів, роблячи ЗВО більш конкурентоспроможними. Змагання за міжнародні ресурси вимагає розвитку партнерств та співпраці з іншими вишами, науковими центрами та підприємствами. Уміле використання стратегій маркетингу та реклами сприяє позиціонуванню закладу освіти на міжнародному ринку та залученню студентів із різних країн. Забезпечення можливостей для студентської та викладацької мобільності сприяє обміну знаннями та культурним взаєморозумінням, роблячи ЗВО привабливими для міжнародного співробітництва.

У контексті міжнародної конкуренції, українські заклади вищої освіти мають активно впроваджувати стратегії, спрямовані на підвищення якості освіти, розвиток наукового потенціалу та підвищення привабливості для студентів з усього світу.

Рішення цих проблем може включати більше державного фінансування для освіти, реформи управління, оновлення навчальних програм, стимулювання інновацій у навчанні та підвищення якості освіти.

3.2. Шляхи вирішення проблем державної політики в галузі вищої освіти

Вирішення проблем державної політики в галузі вищої освіти в Україні може бути складним, але деякі шляхи можуть сприяти покращенню ситуації.

Збільшення державного фінансування вищої освіти може покращити умови навчання, забезпечити сучасні технології, підвищити зарплати викладачів та сприяти розвитку дослідницької бази університетів. Вирішити дане питання можна, відновивши дію Постанови Кабміну № 1146 від 24 грудня 2019 року про так зване формульне фінансування закладів вищої освіти.

Формульне фінансування закладів вищої освіти – це система фінансування, в якій виділені кошти базуються на певних формулах та критеріях, таких як кількість студентів, їхні спеціальності, дослідницька діяльність та інші показники. 80% бюджету ЗВО почали отримувати гарантовано для базових видатків, решту – залежно від позиції в міжнародних рейтингах, відсотка працевлаштування випускників, обсягу залучених з альтернативних джерел коштів.

Основні складові формульного фінансування закладів вищої освіти можуть включати кілька ключових критеріїв. Кількість студентів визначає вартість навчання, приводячи до того, що більше студентів може призначатися більше фінансування. Різні спеціальності та факультети можуть мати відмінний рівень фінансування, що залежить від їхньої складності, обладнання та вимог до викладачів. Дослідницька активність також може

впливати на фінансову підтримку, приводячи до додаткових коштів за результатами досліджень та наукових проєктів. Якість викладання та результати студентів також можуть бути зв'язані з рівнем фінансування, що стимулює підтримку викладачів та стимулює досягнення в освітній сфері.

Ці формули можуть бути складними та деталізованими, і вони можуть варіюватися в залежності від конкретних положень та вимог системи освіти в конкретній країні чи регіоні. Наразі для України використання такого формульного фінансування мало би позитивний досвід, враховуючи вищезгадані критерії вирахування формул [43].

Реформа системи вступу: Впровадження прозорих, справедливих та ефективних систем вступу, які базуються на засадах здобуття знань та навичок.

Починаючи з 2023 року на заміну зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) прийшло нове явище під назвою національний мультимедійний тест (НМТ). Розгорнулася активна дискусія з цього питання як в суспільстві в цілому, так і серед наукової й освітньої громадськості зокрема. Багато науковців і освітян вважають, що однією з основних переваг ЗНО є можливість отримання більш об'єктивної оцінки знань випускників шкіл. Ця форма оцінювання створює рівні умови для всіх учасників, незалежно від їхніх особистих обставин, і підтримує тих, хто розраховує на власні зусилля, систематичне навчання та власні знання. На відміну від НМТ, який включає в себе об'єднане тестування з різних предметів, ЗНО – містить окремі етапи тестування з вибраних предметів.

Тому, підводячи пудсумки, можна зазначити, що повернення та поліпшення умов проведення ЗНО може позитивно вплинути на реформування освітньої сфери країни.

- Стимулювання якості навчання: Встановлення механізмів для стимулювання закладів вищої освіти до підвищення якості навчання, використання сучасних методик та оновлення програм.
- Розвиток партнерства з роботодавцями: Збільшення співпраці між університетами та бізнесом для адаптації навчальних програм до потреб ринку праці та забезпечення практичного досвіду студентам.
- Модернізація викладацького складу: Програми підвищення кваліфікації для викладачів, підтримка їхньої наукової роботи та забезпечення можливостей для професійного росту.
- Система оцінювання та моніторингу: Розвиток системи оцінювання якості освіти та її моніторингу для забезпечення постійного покращення процесів навчання та виявлення проблем.
- Залучення громадськості: Важливо залучати громадськість, студентів, викладачів та роботодавців до процесу вирішення проблем, просування ідей та реформ.

Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, включаючи зміни у політиці фінансування, організаційно-адміністративні перетворення, розвиток культури якості та участь всіх зацікавлених сторін.

Стан та перспективи розвитку державної політики в галузі вищої освіти має велике значення для суспільного прогресу та розвитку країни.

Законодавство у цій сфері визначає ключові принципи, норми та правила, які регулюють освітні процеси, забезпечують якість освіти та реалізацію права на освіту для всіх громадян [18, С. 203].

Державна політика в галузі освіти має на меті забезпечення доступності, якості та рівності в освіті. Це включає створення законів та нормативних актів, що гарантують право на отримання повноцінної освіти для всіх громадян без дискримінації та обмежень.

Важливо відзначити, що державна політика повинна передбачати надання освіти різним соціальним групам, забезпечувати інклюзивну освіту для осіб з особливими потребами, а також розвивати систему підтримки та стимулювання освіти для всіх [19, С. 221].

У сучасних умовах розвитку суспільства та змін у технологічній сфері, національне законодавство в галузі освіти повинно бути адаптоване до нових викликів та потреб. Воно повинно враховувати швидкий розвиток цифрових технологій та інформаційного суспільства, забезпечувати належне використання нових засобів та методів навчання, а також розвивати компетенції, необхідні для успішної інтеграції у цифрову епоху [20, С. 34].

Однією з ключових стратегій в рамках програми реформ та модернізації вищої освіти в Україні є впровадження системи дистанційного навчання. У сучасних умовах виникає потреба отримувати вищу освіту дистанційно, що дозволяє студентам навчатися, не віддаляючись від професійної діяльності, а також дозволяє отримувати вищу освіту особам з обмеженими можливостями. Саме дистанційне навчання, базоване на новітніх інформаційно-освітніх

технологіях, надає таку можливість. Згідно з концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні, дистанційна освіта розглядається як форма навчання, що має рівноцінність з очною, вечірньою, заочною та екстернатною формами, і в основному реалізується за допомогою технологій дистанційного навчання [18, С. 538].

Використання технологій дистанційного навчання сприятиме підвищенню та удосконаленню ефективності освітнього процесу. Це в значній мірі залежить від готовності викладачів до впровадження дистанційного навчання та готовності самих студентів до навчання в таких умовах. Для забезпечення ефективності освітнього процесу в умовах дистанційного навчання не менш важливими є науково-методичне та матеріально-технічне забезпечення.

Однак, наряду із перевагами, впровадження дистанційного навчання в освітній процес супроводжується й деякими недоліками. До них можна віднести обмежене безпосереднє соціальне спілкування, гаджетизацію життя та обмежену кількість годин, відведених на практичні заняття.

Отже, висновок полягає в тому, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології не можуть повністю замінити особисте спілкування між студентами та викладачем. Проте кожна виникаюча проблема відкриває нові можливості: студенти можуть навчитися самостійному навчанню, а викладачі – використовувати цифрові технології в освітньому процесі.

Подальші дослідження можуть спрямовуватися на вивчення технологій, які можна використовувати при організації дистанційного та змішаного навчання в закладах вищої освіти.

Одним з важливих аспектів розвитку національного законодавства в галузі освіти є створення системи національних стандартів освіти, які встановлюють вимоги до змісту, якості та результатів навчання. Ці стандарти повинні різні рівні освіти, починаючи від дошкільної освіти і закінчуючи вищою освітою. Вони визначають основні компетенції, які мають володіти випускники, а також забезпечують їхню порівняльність та визнання відповідно до міжнародних стандартів [21, С. 17].

Оновлення стандартів через різні шляхи та механізми, враховуючи потреби сучасного суспільства, ринкові вимоги і технологічний прогрес може сприяти значному покращенню системи вищої освіти. Оновлені стандарти, враховуючи нові відкриття в науці та технології, зможуть відображати сучасні знання та вимоги. Оновлення стандартів зможе передбачати гнучкість у виборі курсів, спеціалізацій і методів навчання. Це дозволить студентам більше адаптувати своє навчання до власних індивідуальних потреб і інтересів. Стандарти, які зазнають оновлення, можуть сприяти впровадженню сучасних технологій у навчальний процес, що поліпшує якість освіти і підготовку студентів до роботи з передовими технологіями.

Для ефективного розвитку державної політики важлива взаємодія зі всіма зацікавленими сторонами, такими як педагогічна спільнота, студенти, батьки, експерти та представники громадськості. Консультації та діалог з

цими групами дозволяють враховувати різноманітні потреби, інтереси та пропозиції, що сприяє більш широкому та збалансованому підходу при розробці та впровадженні законодавчих актів.

В закладах вищої освіти наглядові ради є однією з ключових структур, що здійснюють контроль і нагляд за управлінням та діяльністю ЗВО. Вони можуть включати у свій склад представників різних сфер – бізнесу, громадськості, науковців, випускників тощо. Їхнє призначення полягає в наданні консультацій та забезпеченні прозорості в управлінні. Окрім цього, їх функцією є розробка та впровадження стратегічних планів розвитку ЗВО, моніторинг фінансової діяльності для забезпечення фінансової стійкості та прозорості. Результатом роботи наглядових рад є надання порад та підтримки керівництву ЗВО в питаннях стратегічного управління для забезпечення високих стандартів освіти та виконання завдань у сфері навчання та науки.

Для збільшення ефективності роботи наглядових рад доцільним було б проведення регулярних засідань для обговорення стратегічних питань, а також прийняття звітів про фінансову діяльність та досягнення цілей. Виходячи з цього, можна створювати внутрішні робочі групи для вирішення конкретних завдань або проблем, склад яких необхідно було б постійно переглядати для підвищення продуктивності цих груп.

Отже, розвиток державної політики в галузі вищої освіти потребує системного аналізу та оцінки його ефективності. Проведення моніторингу, оцінки результативності та впливу законодавчих змін дозволяє виявляти

прогалини та недоліки, а також визначати напрямки подальшого розвитку та вдосконалення системи освіти [22, С. 90-91].

У перспективі розвитку державної політики важливо зосередитися на таких аспектах, як розвиток життєвих компетенцій, стимулювання творчого мислення та інноваційності, забезпечення доступності освіти в регіонах, та підтримка науково-педагогічних працівників. Таким чином можна було б розглянути галузевий або регіональний підхід до покращення системи вищої освіти. Галузевий та регіональний підхід до вищої освіти є двома різними підходами, які визначають спосіб організації та управління системою вищої освіти в контексті галузей та регіонів відповідно. Пропонуємо більш детально розглянути обидва підходи.

Галузевий підхід визначається спеціалізацією та глибоким вивченням конкретних галузей знань, що дозволяє студентам отримати поглиблені навички та знання в обраній області. Ця стратегія підтримується тісним партнерством з індустрією, використанням сучасних технологій та акцентом на інновації.

У свою чергу, регіональний підхід спрямований на врахування конкретних особливостей та потреб певної території чи регіону. Це передбачає адаптацію освітніх програм до вимог регіонального ринку праці та сприяння розвитку місцевої економіки. Регіональні виші активно взаємодіють з громадськістю та органами влади для вирішення конкретних проблем та потреб регіону.

Висновок полягає в тому, що обидва підходи відіграють ключову роль у вдосконаленні вищої освіти, пристосовуючи її до сучасних реалій. Галузевий підхід сприяє розвитку конкретних галузей знань, тоді як регіональний враховує контекст та потреби місцевого оточення. Взаємодія цих стратегій може сприяти створенню гнучкої та ефективної системи вищої освіти, яка відповідає вимогам глобального та місцевого розвитку.

Також важливо удосконалювати механізми контролю та нагляду за якістю освіти, адаптувати систему оцінювання навчальних досягнень [23, С. 140-141]. Одним з ключових напрямків розвитку національного законодавства в сфері освіти є сприяння інноваційним підходам у навчанні та впровадженню сучасних технологій.

Враховуючи швидкий технологічний прогрес, законодавство повинно сприяти використанню цифрових засобів навчання, електронних ресурсів, онлайн-курсів та інших інноваційних методик. Такий підхід допоможе підвищити ефективність навчання, розширити доступ до освіти та підготувати учнів до викликів сучасного світу.

Значна увага також має надаватися розвитку професійної освіти та навчанню. Законодавство повинно сприяти створенню системи професійного навчання, яка відповідає потребам ринку праці і забезпечує практичну підготовку студентів. Це передбачає підтримку партнерства між освітніми установами та підприємствами, розвиток дуальної освіти та стажування, а також впровадження програм підвищення кваліфікації для фахівців [24, С. 50-51]. У перспективі розвитку національного законодавства в сфері освіти

важливо також звернути увагу на розвиток інклюзивної освіти. Законодавство повинно гарантувати права та можливості навчання для осіб з особливими потребами, забезпечувати належну підтримку та адаптацію навчальних програм до індивідуальних потреб кожного учня.

Розвиток інклюзивної освіти сприятиме створенню рівних умов для всіх дітей та молоді, сприятиме розвитку освіти в сільських та віддалених районах. Національне законодавство повинно сприяти створенню інфраструктури освіти, забезпечувати належні умови для навчання, а також розвивати програми підтримки та стимулювання педагогічних працівників, що працюють у віддалених регіонах.

Попередній досвід свідчить про те, що розвиток державної політики в галузі вищої освіти є постійним процесом, що потребує постійного вдосконалення та адаптації до змін у суспільстві та освітніх потребах. Важливо забезпечити прозорість та відкритість у процесі розробки законодавчих актів, залучати до цього процесу фахівців, педагогічну спільноту, батьків та учнів, а також враховувати міжнародні стандарти та передовий досвід інших країн [25, С. 116].

Отже, в ході опрацювання даного розділу ми приходимо до таких висновків. По-перше, загальновідомо, що освіта є ключовим фактором розвитку суспільства та успіху країни в цілому. Виходячи з цього, розвиток національного законодавства в сфері освіти повинен бути спрямований на створення системи освіти, що сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей та інноваційного потенціалу молодого покоління. Це відкриває

шлях до нових можливостей та досягнень у науковій, технологічній, культурній та економічній сферах, сприяючи становленню суспільства, що ґрунтується на знаннях та освіченості.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі нами було надано конкретний аналіз проблем, що існують у державній політиці в системі вищої освіти України, і наведено практичні рекомендації для їх вирішення. Розгляд варіантів управлінських і структурних змін підкреслює важливість постійного вдосконалення політичних та стратегічних підходів для забезпечення ефективності та високої якості вищої освіти в Україні.

ВИСНОВКИ

У висновку до даної роботи варто підкреслити, що національне законодавство в системі вищої освіти є одним з ключових інструментів для забезпечення ефективної державної політики у цій галузі. Вона визначає принципи, цілі, завдання та пріоритети освітньої системи, забезпечує правові гарантії доступності, якості та рівності освіти для всіх громадян. Аналізуючи нормативно-правові засади державної політики в системі освіти, можна зробити висновок, що Україна прагне впроваджувати інноваційні підходи до освіти, враховуючи світові тенденції та найкращий досвід інших країн. Важливими аспектами є забезпечення рівного доступу до освіти, підвищення якості навчання та розвитку професійно-технічної освіти.

Однак, необхідно зазначити, що виконання нормативно-правових зобов'язань вимагає спільних зусиль усіх зацікавлених сторін: держави, освітніх установ, науково-педагогічних працівників, стейкхолдерів, студентів та громадськості. Тільки шляхом плідної співпраці та виконання законодавчих норм і принципів освітньої політики можна досягти стійкого розвитку освіти та підготовки конкурентоспроможної молоді.

Визначена в даній роботі актуальність теми, пов'язана з державною політикою в сфері вищої освіти в Україні. Освіта є ключовим елементом державної політики, впливаючи на політичну стабільність та якість життя громадян. Однак існує проблема недостатньої участі інституцій громадянського суспільства у формуванні та впровадженні освітньої політики.

У роботі поставлені завдання стосувалися вивчення особливостей принципів, функцій та юридичних властивостей політики в сфері вищої освіти в Україні. Для досягнення мети було визначено чотири основні завдання.

З метою реалізації першого завдання ми розглянули ключові терміни та характеристики, надаючи тим самим теоретичну основу для нашого дослідження.

Визначивши актуальні проблеми теоретичного дослідження державної політики в системі вищої освіти України, ми опрацювали друге завдання, яке було визначене у роботі для досягнення поставленої мети і розкриття обраної теми дослідження.

Вивчення історичного контексту розвитку державної політики у вищій освіті дозволило виявити етапи та тенденції її розвитку, що є ключовим для розуміння поточного стану та прогнозування майбутніх напрямків. До цього висновку ми дійшли розв'язавши третє завдання.

Для досягнення четвертого завдання ми проаналізували стан та перспективи розвитку національного законодавства в системі вищої освіти. Це дозволило нам визначити наявні проблеми у нормативно-правовій базі в системі вищої освіти та запропонувати шляхи їх розв'язання.

В роботі застосовано ряд методів, таких як аналіз, синтез, узагальнення, моделювання та різні конкретно-наукові методи, що дозволило отримати об'єктивні результати та сформулювати висновки.

Отримані результати мають практичне значення і можуть бути

використані в науково-дослідній сфері для подальших досліджень з проблем державної політики у системі вищої освіти в Україні. Структура роботи відповідає поставленим завданням та включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та літератури та додатки.

У підсумку, національна освітня політика базується на нормативно-правових основах, які визначають принципи, цілі та завдання освіти. Для досягнення успіху у реалізації державної політики в сфері освіти важливо постійно аналізувати та оновлювати законодавчу базу, впроваджувати світовий досвід та забезпечувати сприятливі умови для розвитку освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю. М. Рашкевич ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. 168 с. Бібліогр.: с. 159164 (63 назви). ISBN 978-617-607-628-5
2. Василик О. Д. Державні фінанси України: Навч. посібник. К.: Вища школа, 1997. 383 с.
3. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник. К.: НІОС. 2000. с. 416.
4. Вербицька С. Забезпечення якості вищої освіти в умовах інтернаціоналізації глобального освітнього простору. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2010. № 3-4. С. 78-86.
5. Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку : матеріали Міжнародної наук.- практ. конф., 17-18 квітня 1996 р. / ред. В. П. Андрущенко [та ін.] ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. К., 1996. 112 с.
6. Впровадження європейських стандартів оцінювання якості вищої освіти – пріоритет НАЗЯВО. *Новини та повідомлення : публікації* 21.12.2016. Національне агенство із забезпечення якості вищої освіти: офіційний сайт.
7. Гальперіна В. О. Предмет аналізу освітньої політики / В. О. Гальперіна, В. Л. Савельєв // Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 81. С. 263-278. Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_81_69.
8. Декларація прав людини і громадянина 1789 [Архівовано 9 серпня 2016 у Wayback Machine.] // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред.

- кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2 : Д Й. 744 с. ISBN 966-7492-00-8.
9. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття» // Законодавчі акти та нормативні документи (на допомогу керівникам закладів та установ освіти) : збірник. Київ, 1999. 401 с.
 10. Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні: Навч. посіб. кол. авт.; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. В. Тертички. К.: Вид-во УАДУ, 2000. 232 с.
 11. Державні фінанси України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. Київ : Ніос. 2002. 608 с.
 12. Еплл Майкл В. Культурна політика і освіта Пер. з англ. В. Василюка. К.: Веселка. 2002. 158 с.
 13. Журавський В. С. Державна освітня політика: поняття, системність, політичні аспекти Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Вип. 14. К., 2003. 309 с.
 14. Журавський В. С. Філософія політики: Короткий енциклопедичний словник Національна академія наук України, Академія педагогічних наук України, Київський національний університет ім. Т. Шевченка. К.: Знання України, 2012. 709 с.
 15. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. Київ 2013, «Політехніка». 344 с.

16. Забезпечення якості вищої освіти: механізми управління та практика їх використання: монографія / С. А. Мороз. Харків: НУЦЗУ, Львів: Видавництво ПП «Новий Світ-2000», 2022. 438 с.
17. Каннінгем У.Г., Грессо Д.В. Культурне провідництво: культура успіху в освіті. Харків: Каравела, 2013. 304 с.
18. Кириленко О. П. Фінанси. Тернопіль: Економічна думка. 1998. 163.
19. Кобернік С.Г., Кузьмина Н.Ю., Овчарук О.В., Паращенко Л.І., Степанов Ф.З., Тараненко І.Г. Концепція змісту освіти для європейського виміру України Директор школи № 8, 2013 р. 452 с.
20. Ковбасюк, Ю. та ін. Державна політика. (Підручник). Київ: НАДУ. 2014. 448 с.
21. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики Під.заг.ред.О.В.Овчарук. К.: «К.І.С.», 2014. 112 с.
22. Крайник О., Коцовська О. Напрями підвищення якості надання освітніх послуг у регіоні та їх фінансове забезпечення. Збірник наукових праць. 2010. Вип. 24. 284 с.
23. Кремень, В. Г. (Ред.) та ін. (2008). Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України. Київ: Юрінком Інтер. 834 с.
24. Крисюк, С. В. (2009). Державне управління освітою. (Навчальний посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління освітою»). Київ: НАДУ. 220 с.

25. Ляшенко О. І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 1 (46). С. 5-12.
26. Майкл Фуллан. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ Пер. з англ. Г.Шиян та Р.Шиян. Львів: Літопис. 2010. 269 с.
27. Мещанінов О.П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: Монографія. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2005. 460 с.
28. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу. Матеріали Міжнародного семінару 27-28 травня 2014 року, проведеного у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Львів. Літопис, 2014. 112 с.
29. Моніторинг стандартів освіти За ред. Альберта Тайджмана і Т.Невілла Послтвейта. Львів: Літопис, 2013. 328 с.
30. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи За заг.ред. О.І.Локшиної К.: «К.І.С.», 2014. 128 с.
31. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні. Рекомендації з освітньої політики Під заг.ред. О.І.Локшиної К.: «К.І.С.», 2014. 160 с.
32. Мороз С. А. Забезпечення відповідності університетських знань вимогам ринку праці як напрям удосконалення механізмів державного управління якістю вищої освіти. *Університетські наукові записки*. 2018. № 3-4 (67-68). С. 276-286.

33. Мороз С. А., Мороз В. М. Якість вищої освіти в Україні: аналіз думки роботодавців та напрями вдосконалення державної політики у сфері вищої освіти. *Лідер. Еліта. Суспільство*. 2020. № 1. С. 64-73.
34. Мороз С. А., Романовський О. Г., Мороз В. М., Грень Л. М., Помаза-Пономаренко А. Л., Попова О. В. Залежність якості вищої освіти від джерел її фінансування та спеціалізації ЗВО: аналіз думки роботодавців і напрями вдосконалення державної політики. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. № 1. С. 521-538.
35. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. : І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш та ін. ; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. К. : Плеяди, 2011. 100 с.
36. Оборський Г. О., Гогунський В. Д., Савельєва О. С. Стандартизація і сертифікація процесів управління якістю освіти у вищому навчальному закладі. *Праці Одеського політехнічного університету*. 2011. Вип. 1 (35). С. 252-256.
37. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 років) / За редакцією В. Г. Кременя. К., 2003. 235.
38. Островерхова Н. М. Оцінка якості освіти. *Освіта і управління*. 2005. Т. 8. № 1. С. 109-113.
39. Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах. Постанова

Кабінету міністрів України від 09.08.2001 р. № 978. Офіційний вісник України. 2001. № 32. С. 233-235.

40. Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Положення від 08.08.2019 р. № № 880/33851.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#n14>
41. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466 URL.
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
42. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України : Постанова від 16.10.2014 р. № 630 : станом на 11 серп. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п#Text%20>.
43. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіц. портал]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
44. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності : Постанова від 24.12.2019 р. № 1146 : станом на 7 лип. 2021 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-п#Text>.
45. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : Постанова від 15.04.2015 р. № 244 : станом на 21 серп. 2019 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-п#Text>.

46. Серджіованні Т., Барлінгейм М., Кумз Ф., Тарстон П. Керування освітою і шкільне врядування Пер. з англ. О.Щур. Львів: Літопис, 2002. 440с.
47. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації. Аналітичне дослідження: (Проект ПР ООН, МФ «Відродження») за ред. П.Згаги. Полтава Київ: ПОІППО, 2003. 102 с.
48. Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабін І.І. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін). Київ Тернопіль 2003. 136 с.
49. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики.К.: «К.І.С.», 2003. 296 с.
50. Стрельник С. О. Пріоритети державної політики у сфері вищої освіти. *Ефективна економіка*. 2012. № 11. С. 35-37.
51. Томас Б.Тімар, Дейвід Л.Кірн. Як домогтися досконалості в освіті. Переклад з англ.Анжели Кам`янець. Львів: Літопис, 2004. 176 с.
52. Шаповал Р. В. Становлення та розвиток освіти в Україні. URL:http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nashp/2011_1_1/Charoval.pdf
53. Юрій С. І., Бескид Й. М. Бюджетна система України: Навчальний посібник. К.: НІОС. 2000. с. 400.
54. Тараненко І.Г. Європейська освіта в Україні Освіта України No55, 12 липня 2002 р. 192 с.
55. «Про вищу освіту» : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 2 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

56. «Про освіту»: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 2 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page#Text>
57. Developing a Poverty Reduction Strategy Paper
<http://www.worldbank.org/povertystrategiessourctoc.htm>
58. Education at a Glance. URL: <http://www1.oecd.org/els/education/eag>
59. Goldin, I. Rogers, H. Stern, N. (2002). «The Role and Effectiveness of Development Assistance: Lessons from World Bank Experience» The World Bank. URL:
[http://econ.worldbank.org/files13080_The_Role_and_Effectiveness_of_Development_Assistance .pdf](http://econ.worldbank.org/files13080_The_Role_and_Effectiveness_of_Development_Assistance.pdf)
60. ODI (2003). Can We Attain the Millennium Development Goals in Education and Health Through Public Expenditure and Aid? (2013). ODI Briefing Paper. London, UK. URL:
http://www.odi.org.uk/publications/briefing/mdgs_public_expenditure_april03.pdf
61. The Millennium Challenge Account USAID
URL:http://www.cgdev.org/nv/features_MCA_cgdocs.html
62. The Millennium Challenge Account USAID
URL:http://www.iie.com/publications/bookstore/publication.cfm?pub_id=371

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДСЯО – державна служба якості освіти

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗНО – зовнішнє незалежне оцінювання

ЗУ – закон України

МОН – міністерство освіти і наук

НАЗЯВО – національне агенство забезпечення якості вищої освіти

НМТ – національний мультимедійний тест

ОДА – обласна державна адміністрація

ДОДАТКИ

Додаток 1. Інструменти та методи реалізації державної політики в системі вищої освіти

